

Педагог

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ, ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

5(89)
2025

*Кулдеш
Айтмолдақызы
ОРАЗБЕКОВА*

Күләш Айтмолдақызы ОРАЗБЕКОВА әріптестерімен

«АЛМАТЫ - ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ АЛҒЫ

Мұқабда: Күләш Айтмолдақызы ОРАЗБЕКОВА, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. Жалпы және қолданбалы психология кафедрасының профессоры, педагогика ғылымдарының докторы, психология ғылымдарының докторы

Педагог

№5 (89)
(Қыркүйек-Қазан)
(Сентябрь-Октябрь)
2025

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

К. Оразбекова	
Қазақтың ұлттық психологиясы.....	3
Ж. Ішпекбаев	
Шәкірт жанының рухани шырақшысы.....	8
Ә. Кекілбайұлы	
Өмірмен өзектес ғылым иесі.....	11
М. Әуезов	
Қоғам дамуы мен ұлттық тәрбие өркениетіне қосқан үлес.....	14
Ұ. Қыяқбаева	
Ұлағатты ұстаз – Күләш Айтмолдақызының ізгілік пен даналық тағылымы.....	18
А. Алимбекова	
Адами құндылықтар мен ұстаздық өнеге.....	22
Л. Боровикова (Доронина)	
Незабываемая женщина!.....	24
М. Абдиев	
Лунолика, оригинальная Куляш апа!.....	26
Н. Сатпаева	
Жастығымның жалыны – Күләш апайға.....	31
Р. Ахметова	
Жүрекке жол тапқан ұстаз.....	32
Г. Жангозина	
Ұстазым жайлы үзік сыр.....	33
А. Оразалиева	
Күләш апайды Тұмар патшайымы – Томириске ұқсатамын.....	35
Х. Наубаева	
Ұстаздық еткен жалықпас.....	37
Ж. Өміржанова	
Апай аштық жариялады дегенде.....	38
Л. Оспанова	
Оқытушы, аяулы Күләш апайға.....	39
Қ. Ерденбеков	
ЖАН ІЛІМІ (психология)	
Күләш апайға.....	40
Қ. Сәлімгереев	
Жан ілімі сабағы.....	41
А. Абдуллин	
Жан ілімі.....	43

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
15.02.2010 ж. Астана
қаласында тіркеліп, №10712-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
20.10.2025 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.
Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.
Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<RADO Print>>
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА: РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі.

Ә. Дүйсебек — Ұлттық құндылықтар Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 20.10.2025 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Адрес: 050036, г. Алматы,
Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;
сот.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии
<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ПСИХОЛОГИЯСЫ

Қай заманда болмасын жас ұрпақтың өнеге тұтар өзіндік ұлттық тәлім-тәрбиесі болатыны хақ. Егеменді Қазақ мемлекетінің болашақ ұрпақтарының сана-сезімін, ұлттық психологиясын сонау ерте замандардағы ата-бабалар салт-дәстүрімен сабақтастыра тәрбиелеу — қазіргі күннің ең өзекті мәселесі.

Қазақ ұлтының дамуы мен қалыптасуына, сонымен қатар ұлттық тәрбиенің негізін салуға зор үлес қосқан хандар мен сұлтандар, жыршылар мен жыраулар, билер мен ақындар: Жәнібек, Керей, Асан қайғы, Мұхаммед Хайдар Дулати, Қадырғали Жалайыри, Қасым, Есім, Хақназар, Тәуекел, Тәуке, Қазтуған, Ақтамберді, Шал, Әнет, Төле, Қазыбек, Әйтеке, Әбілқайыр, Абылай, Бұқар, Қабанбай, Бөгенбай, Наурызбай, Райымбек, Сырым, т.б. көптеген бабаларымыз болды.

Тәуке ханның «Жеті Жарғысы» — бүгінгі Қазақстан Республикасы қабылдаған Ата Заңының (Конституциясының) негізгі іргетасы болып саналады. Сондай-ақ, сол кезеңдерде дүниеге келген Мұхаммед Хайдар Дулатидің «Тарихи-и-Рашиди», «Жаханнама», Қадырғали Қосынұлы Жалайыридың «Жамиғат тауарих» (Жылнамалар жинағы), халық туындылары: «Наурыз бәйіті» «Нысабнами қазақ» (Қазақтар шежіресі), т.б. ұрпақ танымы үшін аса зор тәлімдік мәнді шығармалар екені анықталды.

**Күләш Айтмолдақызы
ОРАЗБЕКОВА,**

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры, психология, педагогика ғылымдарының докторы:

«Қазақтың ұлттық психологиясының таң қаларлық үлгілерін әлемге таныту мақсатында көптеген озық елдердің конгресс, съезд, симпозиум, саммит, конференцияларында насихаттап, олардың өрден, медаль, диплом, сертификат, мақтау қағаздарымен марапатталдым. Мен қазақтың қызы болып туғаныма мақтанамын».

Қазақ перзенттерінен Абылай хан өте үлкен саяси-дипломатиялық күрес жүргізу даналығымен аты шықты.

Қазақ даласында білімнің дамуы мен қалыптасуына Ыбырай Алтынсарин өте үлкен еңбек сіңіргені анық. Ы. Алтынсарин патшалық Ресейдің орыстандыру, шоқынды-

ру және балаларға байлардың жеке мақсаттары үшін білім беруді көздеген саясаттарын батыл айыптады. Орыс-қазақ мектептерін ашу туралы мәселелерді насихаттаумен қатар, Алтынсарин тәрбие жұмысы барысында қазақ ауыз әдебиетінің үлгілерін пайдалануды қуаттады.

Сөйтіп, Асан қайғыдан басталып, осы Бұқар шығармашылығында жалғасқан жыраулар педагогикасы халқымыз дүниетанымының, философиялық, көзқарастарының ең келелі де маңызды бөлігі болды. Осы дәуірде өмір сүрген дала жырауларының, қазақ философтарының шығармалары ертедегі гректердегідей ұрпақтан-ұрпаққа ауызша жетіп отырды.

Ата-баба тәлім-тәрбие жүйелері — ғасырлар бойы қалыптасқан қағидаларында, жөн-жосығында, әдетте осылай еді деген сөздері мен ұғымдарында, болжам топшылауларында. Ал осылар халық әдебиетінде, тарихымыз бен мәдениетімізде, әдет-ғұрып, дәстүрімізде, оларды әнге қосқан, жыр еткен ұланғайыр поэзиямызда, ата-бабаларымыздың даналығында, батырлардың білегінде, қыранның қанатында, арулардың жүрегінде, ақсақалдардың ақ батасында, аналардың тілегінде, тұлпардың дүбірінде, қазақ данышпандарының ғаламат нақылдарында, сан ғасырлық тәжірибелерінде.

Қазақ ойшылдарының көзқарастарындағы басты идея (ой-сана) «атаның баласы болма, адамның баласы бол, жақсы — көпке ортақ, пайдаң еліңе, халқына тисін» деген гуманистік ой-пікірді қуаттады.

Олардың жастарды тәрбиелеудегі педагогикалық көзқарастарын дүниежүзілік педагогика классиктері Ж. Руссо, Д. Дидро, И. Кант, т.б., орыстың ойшыл ұлы педагогтары Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинскийдің ағартушылық ой-пікірлерімен тереңесі тең деуге болады.

Сонымен қатар, қазақтың ұлттық дүниетанымының өзгелерден айырмашылығы — адам жаратылыстан ерекшеленуімен бірге оның саналы қожасы болып саналады. Қазақтың дәстүрлі санасында «адам — дүниенің кіндігі» деп тұжырымдалады, тек адамға ғана «кім» деген сұрақ қойылуы, адамнан басқаның барлығы — «не?» болуы дүниенің жанды және жансыз деп жіктелуіне байланысты екенін баса айтқан жөн. Қай кезеңде болмасын халық тұрмыс-тіршілігіне қажет көкейтесті проблемаларды алға тартып, оған өз тарихи өресінен үн қосып отырған.

Сәкен ағамыз айтқандай, белгілі себептерге байланысты, не тарихи оқиғаларға орай бір рет дүниеге әкеледі де, оны ұрпағына мәңгілікке қалдырады: олар ұрпақ ауысып, жана буын жас ұрпақ өмірге келгенде, дәстүрлі жалғастық тауып халықтың тарихи жанында мәңгі өмір сүре береді.

М. Жұмабаев: «Әр сезімді (көру, есту, т.б.) психологиялық тұрғыда қарастырып Абай тұжырымдарымен (ақыл қайрат жүрек) байланыстырып, ежелгі Шығыс ғұламаларының гуманизімімен үндестіре ұлттық дәстүрге сүйену қажет дейді. Өйткені *халық дәстүрлері — тарихи сана*.

Мырзатай Жолдасбеков: «Ұлттық сана қалыптастыру үшін ұлы

дала тарихын ұрпақ санасында *тірілту керек*». Алайда идеологиямыз дәрменсіздеу күйде қалып отыр. Ал жазушы Шерхан Мұртаза: «Тарихқа кәзіргі адамдардың өктемдігі жүрмейді. Ізгілік те болған, жауыздығы да бар. Бірін ақтап, бірін қаралап тарихты бұрмалауға ешкімнің хақысы жоқ».

Н. Елікбаевтың ойынша, *ұлттық руханияттың екі жағы бар. Біріншісі — идеологиялық, ал екіншісі — психологиялық*. Идеологиялық жағында әдебиет, өнер, ғылым, философия, дін, ал психологиялық жағына — психология, ұлттық әдет-ғұрыптар, дәстүрлер жатады дейді. Бұлар бірімен-бірі өзара қарым-қатынаста болады. Сонымен ұлттық психологияның ерекшелігі дегеніміз — халықтың тарихи әлеуметтік — экономикалық, рухани тұрғыда әртүрлі дамуы.

А. Сейдімбек ағамыз: «Қазақстанның атын Қазақстан дегізіп отырған — қазақ ұлтының мұң-мүддесі — ұлттық идея (ой-сана) мен идеологияға арқау болуға тиіс».

М. Қойгелді: «Жалған интернационалистік ұғымды алға тартып, біз әлі де жалтақтаймыз. Қазақ ұлтының мәселесі бүгін шешілмесе, ертең кеш болуы, мүлде шешілмей қалуы мүмкін. Сондықтан мемлекеттің негізгі принципінің астарында не жатуы керек? Қазақ ұлтының мүддесі жатуы керек».

Жазушы Ә. Кекілбайұлы: «Қазақтар шындықты айтуды қойды, сөз бен істің арасында алшақтық пайда бола бастады. Кеңестік дәуірде біз осындай жағдайда өмір сүрдік».

А. Айталы: «Тоталитарлық жүйеде көптеген ұлттар өмір сүрді ғой. Солардың ішінде азғындаған ұлт қазақ болды. Неге басқа халық ұлттық кейпін сақтады, бізге не болды? Бұл біз үшін ойланатын үлкен мәселе. Сол рухани азғындық жалғасып келе жатыр мына жаңа заманда. Оның себебі не? Өзімізге өзіміз енді келіп, есімізді жинайтын тұста рухсыздық билеп барады. Неге? Бұл және үздіксіз, үзіліссіз. Қазақтың тұрмысы оңалмай, қасиеті жоғалып, жан дүниесі бұзылып барады. Байырғы ынтымақтастық дәстүрі қазақта әлсіреді».

Бұл туралы профессор Бакберген Досманбетов былай дейді: «Өкінішке орай, қазіргі жастардың бір буыны рухани құндылықтарды білмей өсіп келеді. Олар Отан, патриотизм, ар-ұят деген ұғымға күліп қарайды. Кімнің ақшасы, байлығы көп, сол адам оған идеал. Осындай күйге түсуіміздің басты себебі — ұлттық тәлім-тәрбиеге мән берілмеуден».

Ғасырлар бойы ар-намысын жоғары ұстап, адамгершілікті қастерлі тұтқан қазақ елінің аруларының бойындағы нәзіктік, биязылық, иман-жүзділік азайып, азаматтарымыздың ой-парасаты ұсақталып бара жатқаны ешкімге де құпия емес.

Кешегі кеңестік жүйенің стандарттық ойлау шеңбері жаңаша ойлайтын адамдарды құдалау әлі күнге дейін орын алуда.

Тіпті бүгінгі қоғамның бар кемшілігін де сол кезде бабаларымыз біліп бізге мұра ретінде қалдырған:

Үлкен-кіші адамдардан әдеп кетті,

Қыз-келіншек, нәзік жаннан ұят кетті...

Ақырзаман ғалымы залым болды, Ізгі тілегін үзбеген ғалым болды.

Бұл үзінділер бүгінгі шындықты суреттейді. Сырты ғалым, іші залымдар, аузынан шын сөз шықпайтындар, жазықсыз адал, нағыз ғалымдарды орға да, торға да салып, сыбайлас топ құрып, жемқорлықпен күн көріп жатқандар қаншама. Ал Иасауи баба жас ұрпақ имансыздығы үлкен қасіретке ұрындырады, бұдан жеке адам ғана емес, бүкіл қоғам азғындауы мүмкін деп тұжырымдаған. Қазақ халқы «Тауына қарай аңы, заманына қарай заңы» деп қарапайым сөзбен психологиялық топшылау жасаған.

«Заман қалай, адам қалай өзгерді, Өзгергенін, шүкір халқым көз көрді

Арым барда ақиқаттың алдында

Шындықты айтып шынғыратын кез келді».

Кеңестің жалпы аударма психологиясы бүгінде оқытылып, қазақтың ұлттық тәлім-тәрбиесіне «қазақтың ұлттық» өзінің төл психологиясына әлі мән берілмей келеді. Өз психологиясын білгізбей, орыс халқының өмір мысалдарымен дәріптелген Мәскеудің жалпы психологиясын аударып оқытты. Бұл басқа ұлтты тез орыстандырудың нәтижелі құралы болды. Осы себепті одақ үкіметі қазақ мектептерін ашқанда, оларды сауаттандырып, тәрбие мен білім беруде де өздерінің күнделікті саяси-әлеуметтік мұқтажына қызмет ететін құлдық психологиядағы қызметкерлер даярлау саясатымен жүргізгені де шындық.

Осы орайда 1870 жылғы халық ағарту министрі Д.А. Толстойдың сөзі еске түседі: «Конечной целью образования всех народов, живущих в пределах нашего отечества, бесспорно должно быть их обрусение...»

Бүгін тәуелсіз егеменді өз елімізде әлі құлдық кеңестің аударма оқулығынан арыла алмай отыруға кім кінәлі деп те ойлайсың. Ойлағанмен дәрмен жоқ, сол өкінішті.

Елім, жерім деп оны қанын төгіп қорғайтын, жанын пида ететін, күшжігері мен ақыл-қайратын жұмсап, ащы терін төгетін ұлтжанды, өз туған Отанын сүйетін азаматтар қалыптаспауы, шықпауы мүмкін. Осы орайда М. Дулатовтың «Оян, қазағы», Мұхтар Әуезов данамыздың: «Ел болам десек бесігінді түзе» деген ғибратты сөзі әркімді ойландыруы қажет. Кезінде Шерхан Мұртаза мен А. Айталы сынды азаматтар елге жанашыр пікірлерін жасырмай айтып келсе, басым көпшілігі билік төңірегінен, басқа да салалардан жылы орын тауып үндемей отыр. Қазақта халыққа қайыр жасап, бұғып қалмай, ұлт мүддесі төңірегінде елдің басын біріктіру, табандылық таныту — шынайы зиялылықтың белгісі саналған.

Ал Мырзатай Жолдасбеков: «Ресей үлкен ой үстінде. «Жаһандану және орыс мәселесі», орысша айтқанда, «Глобализация. Русский вопрос» деген конференция өткізді. Жаһандану заманынан орыс қалай аман қалу керек? Орыстың психологиясын, мәдениетін, тілін, орыс менталитетін өзгерту керек пе мына

заманда? Үйлесеміз бе, әлде де үйле-се алмай қалып қоямыз ба? Тарихи көштен деген секілді. Осы мәселе бізді де ойландырады» дейді зиялымыз М. Жолдасбеков («Егемен Қазақстан», 6 сәуір, 2005 ж., 3 б.). Осы сияқты мысал «Русская душа» деген сабақтарды қазақтар қазақ балаларына оқытып, бізге насихаттап жатқанын баспа беттерінде мен де айтқан болатынымын. Бірақ еш жанапшыр (ректор, министр) табылып мені шақырып не мен сияқтыларды жинап не істейміз демеді, тек журналистер шырылдап бізді насихаттайды, ал ол шыбын шаққандай да болмайды.

Ақын Жұбан Молдағалиев ағамыз айтқандай, мың өліп, мың тірілген халықпыз. Енді тәуелсіздігімізді алғанда мәңгіге өліп кетпесек екен. Олай дейтінім, мен бір күні оқу залына барып, осындай-осындай кітаптар бар ма деп сұрасам, кітапханашы маған «орысша айтшы, қазақ тілін түсінбей тұрмын» дейді. Өзі қазақ. «Бар» мен «жоқты» білмейтін қазақты біз қалай қазақ деп айта аламыз? Осы мәселе менің жанымды қинайды».

Ұлы суреткер Ғ. Мұстафин: «Біз ұлтшылдықпен күрестік, енді сендер ұлтсыздықпен күресіндер», - деп еді (Жолдасбеков М. «Егемен Қазақстан», 6 сәуір, 2005, 3 б.).

Тағы да мемлекет қайраткері, ақылгөй тұлғамыз Әбіш Кекілбайұлы сөзіне сүйенсек: «Адамдардың әсер-түйсігіне, ой-сезіміне, парасат-құлқына, іс-әрекетіне ықпал ету арқылы тіршілікті де өзгерткісі келетіндер сөз құдіретіне жүгініп,

қолына қалам алады ғой деп ойлаймын», - дейді.

Сол себепті Д. Кішібеков ғалым ұлттық психологияны терең зерттеу, оның құпия сырларын ашу — ғалым-педагогтардың алдында тұрған басты проблемалардың бірі болып саналады, деген. Осы орайда ұлттық психологияны оқу-тәрбие процесінде кең көлемде пайдалану үшін оқулықтар мен әдіснамалық көмекші құралдар дайындап жарыққа шығардым. Олар балабақшалар мен мектеп, жоғары оқу орындарына министр Қ. Балахметов кезінде енгізілді. 1992 жылдарға дейін психология қазақ балаларына, жоғары оқу орнында орыс тілінде оқылды. Мен 1991 жылы аштық жариялап, үкімет менің үш ұсынысымды қолдап қазақша оқылатын болды.

Бірақ одақ кезіндегі орыс тілінде жазылған оқулықтар қазақ тіліне аударылды, бұл аудармалар механикалық түрде жасалды, ал ғылыми терминдердің үлгісі ретінде орыс үлгісі қолданылды. Осындай жағдайлар, әсіресе, психологияда орын алып, жастарымыз орыстанды. Сөйтіп, ұлт әдебиеті дамуы, онда дәстүрлердің сөз болуы бәсеңдеді, тіліміз басқа тілмен шұбарланды, дініміз қараң қалды, дәстүрлер орнына басқа салттар келді, халықтың психологиясы өзгерді, қазақ халқының салт-дәстүрлерінің өсіп-өркендеуіне орын қалдырмады, қайта орыстануына жағдай туғызды. Одан арыламыз деп ойланғанша, қазір бізге аралас психология белгілері тексіз, ұлтсыз, тілсіз — жаңа қазақ деген ұғымды әкелді. Бірақ оның психоло-

гиясы әлі зерттелмеген, оның белгілері, адамдық қасиеттері, мінез-құлқы, іс-әрекеті, ойлауы, тағы басқасы қандай деңгейде? Қара орыс болып кеткен білімді, бай жастарымыз ең алдымен ана тілін біліп, төл әдебиетімізге үңілсе, олар ата-бабасының ақыл-ойына, сана-сезіміне, әділеттілігіне, ар-намысына, мейірімділігіне, мәдениетіне, білімділігіне таң қалып, салт-дәстүріне қызығар еді, ұлттық намысы оянар еді.

Міне осы мәселелердің шешімін табу үшін ата-баба мұрасын оқу-тәрбие жұмысында пайдалануға жаңа ұлттық көзқарас, ұлттық сана-сезім қалыптастырып, қазақ үлгісінде ұлт-

тық психологияны оқытуды және тәрбиелік жұмыста ұлттық үлгі-өнегені пайдалануды жаңа заман талаптарына сәйкестендіре енгізуді жөн көрдім. Өйткені ХХІ ғасыр – психология ғасыры. Бұл туралы Альберт Эйнштейн (1879-1955) швейцариялық психолог Жан Пиажеге (1896-1980) былай деп жазған екен: «Менің физикама қарағанда, сіздің психологияңыз әлдеқайда күрделірек сияқты, адамаралық қарым-қатынастардың өркениеті болатын ХХІ ғасыр, психология ғасыры болуы тиіс». Шын мәнінде, бүгінгі таңда психология ғылымының маңызы зор болып отырғаны даусыз.

Шәкірт жанының рухани шырақшысы

Әр ұлттың қай кезінде болмасын алдында тұратын ұлы міндеттерінің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты саналы ұрпақ тәрбиелеу. Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында қалыптасқан ұлттық тәрбиені, озық өнегелі дәстүрді, ұлттық құндылықтарды жастар бойына қалыптастыруда, оны ұтымды пайдалану аса маңызды міндеттердің біріне айналып отырғаны даусыз.

Сондықтан ұлттық мәдениеттің, әдебиеттің, тілдің, халықтық педагогиканың тарихы мен болашағы жас ұрпақ тәрбиесіне байланысты. Қазақ халқының тарихы дәстүрге

өте бай. Отбасы үшін ежелден тән қасиеті балажандылық, балаларды еңбексүйгіштікке тәрбиелеу, үлкенді құрметтеу, туысқандық кең байланыс, өзге ұлт өкілдерімен достастық, ізгілік қатынастар осының бәрі қазақ халқының тұрмыс қалпына байланысты болған.

Халқымыздың ұлы ақыны хакім Абай баланың өмірді танып-білуіне, оның бойында қалыптасар барлық қасиеттеріне бір жауапты адам ата-ана дей келе: «Балаға, көбінесе, үш алуан адамнан мінез жұғады. Біріншісі ата-анадан, екіншісі ұстазынан, үшіншісі құрбысынан. Осылардың ішінен бала қайсысын жақсы көрсе

сонысынан жұғады» деуінде үлкен тәрбиелік мән жатыр. Осындай ұлттық тәрбиенің қазақ даласына кең канат жаюына елу жылдан астам ғұмырын арнаған Күләш Оразбекова Айтмолдақызы.

Сонау 80 жылдардың аяғында кенес одағының қазаны кайнап, буы бұрқырап тұрған шағында дәстүріміздің, ұлттық тәрбиеміздің табан астында қалмай, топырақ үстінде иленбей жатуына үлкен септігін тигізген майталман педагог, психолог бүгінде 85 жасқа толып отыр.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің көрнекті ағартушысы осынау тарих қойнауында жатқан рухани байлығымызды жалпы жұрттың санасына жоғары деңгейде жеткізе білгендігі баршамызға аян. «Алтын кездік қап түбінде жатпайды» - дейді халық даналығы. Бұл ой мен сөздің түпкі сырына ден қойсақ, шын асыл қымбат қазына қилы кезең, шытырман уақытта да сыны мен сипатын өзгертпейді. Қазірдің өзінде тәрбиелік қуаты мен құндылығын жоғалтпаған кара шаңырақ білім ордасында Күләш апайымыздың есімі алтын әріптермен жазылған.

Әрбір ұлағатты ұстаз өмірінде тәлім-тәрбие беретін тәжірибе жинайды, жинақтайды, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін түйіндейді. Түйгенін ой елегінен өткізіп, таразының екі басына салып саралайды. Тәрбиенің негізгі алтын діңгегі ол ғибратты, ғұмырлы, ғасыр бойы бойымызға салт-дәстүрмен берілген ұлттық тәрбие тағылымы.

Сан ғасырлар бойы шектеулі шеңбер аясынан шырмауықтай шырмалып шыға алмай келген ұлттық тәрбиені жана талапқа сай жаңғыр-

тып, жаңартып өскелең жас ұрпаққа толыққанды тайға таңба басқандай жеткізсек, таптырмас тағылым болары сөзсіз. Адамды сүю, оған жақсылық жасау, жанашыр болу - адамгершіліктің белгісі. Адамның шынайы байлығы затта емес, рухани қазынада болып табылатынын Күләш апайымыздың болмысынан байқауға болатын еді.

Ұстаз мәдениеті, оның парасаттылығы бүгінгі күні, бұрынғыдан да жоғары болу керек десек, Күләш Айтмолдақызының жүріс-тұрысы, сөйлеген сөзі, талғампаздығы шәкірттері үшін әрқашан үлгі-өнеге.

Алпыс жыл еңбегін білім саласына арнаған көрнекті педагогтың өткені күрделі тарихқа толы. Сонау студент жылдарда апайымыздың бізге оқыған танымдық дәрістері мәңгі жадымызда.

Қоғам, адам қай кезде болмасын ұрпақ тәрбиесіне немқұрайлы қараған емес. Әсіресе, қазіргі еліміздің әлеуметтік-экономикалық даму жағдайы мен жаңару жолында ұрпақ тәрбиесі, сол тәрбиедегі отбасының ролі ең басты, ең маңызды мәселенің бірі болып отыр. Оған психологтар да, тағы басқалар да ерекше назар аударып отыр.

Күләш Айтмолдақызының «Отбасы психологиясы» кітабы осындай ұлт мүддесінің мәселелерінің орнын толтыратындай жасқа да, кәріге де ой салып, қордаланып жиналып қалған мәселе төркініне жете үңіліп, болашақ ұрпақтың тәрбиесіне бағдарлам болатындай туынды деуге болады. Біз институтта оқыған жылдары Күләш Айтмолдақызы сияқты әрбір студенттің жан дүниесіне кіріп, сүрініп жатқанда сүйеу болатын оқытушылар некен саяқ болатын.

Ұзақ жылдар тіліміз бен дінімізді жоғалтып алып, бүгінгі оның мемлекеттік мәртебе иеленген қайта жандыру шағында қазақ жастарына артар үлкен сенімі көңілімізге қуат бітіп, шабытымызды қанаттандырды.

Күләш Айтмолдақызы әрбір шәкіртінің бойына тек білім нәрін ғана емес, ұлттық салт-сана мен әдет-ғұрпын сіңіре білді. Ана тілін, шыққан тегін, туған жерін аялай сүйеге, құрметтей білуге біз сияқты болашақ заман өкілдерін тәрбиелеуге барынша күш салды. Мұның бәрін Күләш апай оқыған дәрістерден байқайтынбыз.

Адам жанын ұғыну, оның небір кыр-сырларының ноталары мен пернелерін дөп келтіру психолог маманға тән қасиет болғанмен, олардың бәрі өз биігінде көрініп жүр деу артық. Ал, Күләш Айтмолдақызы бұл тұрғыда жоғары саналы маман, озат педагог, майталман қазақ қызы.

Күләш апайымыздың дәрісінде, әсіресе қыз балаларға көп көңіл бөліп: «сендерде бәрі әдемі болу керек, түр де, сөз де, жүріс-тұрыс та», деп айтып отыратын.

Қазақтың мәртебесін көтеріп, қазақтың жанын бойына сіңіру, рухты асқақтату ол тектілік. Біздің халықта «тек» деген терең ұғым. «Текті жердің баласы» «Текті әулеттен шыққан» деген сөздер бар. Міне, бұны біз не үшін айтып отырмыз. Себебі, Күләш Оразбекова текті жердің, текті әулеттен шығып, қазақ қызына тән қайсарлықты бойына сіңіріп, тәрбие алған. Осындай ұлағатты тәрбиенің арқасында парасаттылықтың биігіне шығып, адамгершіліктің құла шыңынан көріне білді. Ұстаздық жолында пси-

холог-ғалымның 120-ға жуық еңбегі жарық көрді. Соның ішінде, халық педагогикасында елеулі орын алатын «Тұрмыс-салт, дәстүр», «Ұлттық психология мен халық тәрбиесі болашақтың бастауы хақында», «Отбасы психологиясы», «Әдеп пен сыпайылық туралы» сияқты ата-дәстүрді қозғайтын, жан-жігерінді қамшылайтын Күләш апайымыздың ұлағатты еңбектері бүгінге күнге дейін құндылығын жоғалтпаған асыл мұра іспеттес.

Күләш апайдың кісілік келбеті, дегеннен-ақ көзге түсетін. Кісілігі бар кісінің ортасына сыйлы болары бесенеден белгілі. Өйткені, Кісілік адами болмыстың айқын көрінісі.

Шәкірттердің өмірінен ойып тұрып орын алу үшін ұстаздың бүкіл болмысы тазалық пен парасаттылыққа толы болу керек. Күләш Айтмолдақызынан дәріс тындаған әрбір шәкірті майталман ұстаз жайлы дәл осылай ойлайды.

Қорыта келгенде, жастар тәрбиесі адамзат тарихында әрқашанда қажымай, талмай ізденуді, жаңалықтармен толтырып, тәрбиенің озық түрлерін беруді қажет ететін, жауапкершілігі мол, аса іскерлікпен, парасаттылықпен қарайтын басты ғылыми сала болып қала береді. Сол себепті тәрбие жолында аянбай еңбек етіп жүрген ұстаздарымызға құрмет қашан да көрсетіле бермек. Өйткені Күләш Айтмолдақызы шәкірт жанының рухани шырақшысы.

**Жанатбек Ешенқожаұлы
ІШПЕКБАЕВ,**

**Абай атындағы ҚазҰПУ Аппарат
басшысы. Саяси ғылымдарының
кандидаты, профессор.
Алматы қаласы.**

Өмірмен өзектес ғылым иесі

Қазақ психологиясының тылсым-парасатына, сезім-құдіретіне ойларын түйіп оның сыйқырлы болмысын ашып елге жеткізуге қызмет еткендер жетерлік болғанымен, ғылыми тұрғыда көрсетуге ұмытылған ғалым Оразбекова Күләш Айтмолдақызы. Оның бұл жолда төккен тері мына алдымызда жатқан 2008

жылы жарық көрген «Ұлттық психологияның» 3 томынан байқағанымыз мол күш жұмсалғаны анық. Мұндай кітапты тек өмірді көрген ар намысы таза жүрегі халық деп соғатын кісінің қолынан келетін іс. Бұл кітапты туған еліне махаббаты зор, туған жеріне ғашық, туған тілін сүйетін жан жаза алады. Өйткені Ұлттық психологияның авторы жәй адам болуы мүмкін емес! Ол еліне ат үсті, жеріне қыйғаш, тіліне бойкүйездікпен қарамаған соң осындай кітап жазды.

Бұл кітапты жазуына себеп болған нәрсе: халқына уайымы «ұлы» болған-ау. Ұлтына жаны ашыған ғана «Ұлттық психологияны» жазады. Кітаптың басты мазмұны адалдықты қарапайым шынайылықты көрсетіп тұрса, халықтық әдептілікпен оны игеруде жұмсайтын күш әр қашанда таза пәк болу керектігін анық жеткізген.

Психологияның жеке адам басына, шағын топқа, бүкіл халыққа сырын жеткізу жолдары ғылыми тұрғыда өте жақсы қарастырылған өз пікірін психологияның өзінің үлгілеріне әдемі қабыстыра білген. Күләш Оразбекова ұлттық психологияның

озығы мен тозығына сыншыл көз қарас пен қарай отырып, эстетикалық принциптерін айқын анық көрсеткенін аңғарамыз.

«Ұлттық психологияның» - 1 томы 10 (он) бөлімнен тұрады. Мұнда автор қазақ халқының психологиясы «Қазақ-ұлт», «Ана тілі – ұлттың жаны», «Жер ұлттың - анасы», «Салт-дәстүр - ұлт қазы-

насы», «Дін-тәнге дәрі, жанға шипа» т.б. бөлімдерінде өмірдің өзіне қажет нәрседен ауытқуы тіршіліктегі келенсіздіктен сақтану жолдары жайлы толғанған. Мұндай жауапкершілігі зор іске тек «елім» деп еңіреген ғана барады. Дәл осындай кітап жазу үшін ұзақ өмір сүруші емес өмірдің қиыншылығын көп көргендігімен бастан кешкені телегей теңіздей болып одан жүзіп шыққан жан жазатынын екінің бірі біле бермейтіні бар. Тіршіліктегі таусылмас қайшылықтар жайлы толғанбаған жандар менің алдымдағы томдарды жазады дегенге сенбейміз. Кітапқа қарап отырып осындағы сөздердің бәрін Күләш Оразбекова басынан қалай кешті екен демеске амалымыз жоқ!

«Ұлттық психологияның» басты қаһарманы адам. Адам арқылы психологияның бет бейнесімен пердесін жақсы үлгіде көрсеткен. Осы орайда белгілі ақын қыз, *Фарица Оңғарсынованың* сөзі: «Күләш Ұлттық сипаттағы тәрбие жаршысы, дегені есіме түсті. «Қазақстан әйелдері» журналындағы Күләш туралы *Фаризаның* сөзі рас!

Күләш Республикалық, облыстық педагогикалық оқуларда, Алматы

№2, №9 мектеп-интернаттарында, №12, №19 орта мектептерде, Ақтөбе, Талдықорған мектеп-интернаттарында арнайы сабақ жүргізді. Сонымен бірге, мәдени-психологиялық проблемаларға арналған ғылыми-танымдық еңбектеріне енумен бірге, арнайы көптеген радио, телехабар әңгімелері зерттеу жұмысының тақырыптарына үндес жүргізілді. Автордың озық тәжірибесін насихаттау жөнінде екі кітап шықты. Бірі: «Ұстаз психологиясы» (1990), екіншісі «Алтын арна» (1998). Екі журналист жазған. Біріншіні М.Жаманкулов, екіншісін Д. Нурмағамбетов белгілі журналистер.

К.А.Оразбекованың көптеген оқулықтары мен көмекші құралдары оқу министрлігінің бекітуімен жоғары және орта білім алу орындарының оқу үрдісіне енгізіліпті. Иман және инабат (жоғарғы оқу орындарына). Ата дәстүрі әдеп — болашақ игілігі (мектепке). Алтыжасарларды оқытып тәрбиелеудегі дидактикалық ойындарының рөлі (мектепке). Дидактикалық ойындар I, II бөлім (мектепке). Бастауыш класс оқушыларына интернационалдық тәрбие беру жолдары (мектепке). Психологические особенности учебной деятельности в ситуации русско-казахского двуязычия (разработка 30 уроков) (мектепке). Студенттердің предпрактика күнделігі (жоғарғы оқу орындарына). Әйгерімнің кітабы (балабақшаға). Отбасы психологиясы (балабақша мен жоғары оқу орындарына арналған еңбектер, пікір жазған ғалымдардың ойларынша жастар тәрбиесіне зор үлесін қосатын еңбектер. Осы мақаланы шығарарда тағы бір керемет сұранысы көп «Иман және инабат» деген кітабы шықты. Кү-

ләштің еңбегі мол және ол ұлттық тәлім-тәрбиемен, ұлттық психологияның жаршысы, деп айта береді. *Фарица* мақаласында. Ал оның «Ұлттық психологияға» арналған кітабына ғалымдар былай деген: *Профессор Момынбаев Байзак К.* Құрметті әріптестер. Біріншіден Москвадағы Білім Академиясының президенті Н.Д. Никандровтың сәлемін сіздерге жеткізуге рұқсат етіңіздер. Шынында да Оразбекова үлкен қызмет атқарған. Ол қабырғадағы үлгі-модельдерінен де айқын байқалып тұр. Мен Каирде, Бұхарада болғанда медресенің кіреберісінде Құран сөздері жазулы тұр. Оның тәрбиелік мәні зор екен. Мен айтар ем, мына Оразбекова Күләш Айтмолдақызының, мына жердегі схемаларының ішінен әсіресе, мына 6-7-ін біздің мектептердің кіреберісіне іліп қойса, үлкен әсер етіп, жастар тәрбиесіне игі ықпалын тигізеді. Тәрбиелік жағынан да, ұстаздарға көмекші құрал ретінде де өте құнды, қажетті нәрсе. «Ұлттық психологияның» практикалық-методологиялық жағы да өте мығым. Ұзақ жыл бойы көп жұмыс істеген адам ғана мұндай нәтижеге жете алады. Сіздің еңбегіңіз өте мол. Сіз бұны енгізуіңіз керек. Бұл жұмыс енгізіліп, үлгілері мектеп қабырғасына ілініп қойылса, тәрбие түзелер еді.

Ал *Дайрабаев Е.* профессор Ы. Алтынсарин атындағы Қазақтың білім академиясының ғылыми советінің мүшесімін, әдіскер-мұғаліммін. К.А. Оразбекованың жазған еңбектері маған етене жақын. Өйткені мен өмір бойы бала оқытып, тәрбиелеп келген адаммын. Ал енді осы оқулықта қазақтың салт-дәстүрін дәріптеп отырғаны өте орынды. Бір мысал, қазақ халқы әйел адамды өте баға-

лаған, оның ақыл-кеңесіне құлақ асқан. Осы орайда Күляш қалқам «Анам келін болған жер, әкем күйеу болған жер» дегенің көңілге қонымды, өте жақсы тәрбиелі сөз. Баяғы V ғасырда Римнің кіре беріс қақпасына «өзінді-өзің таны» деп жазып қойыпты. Күляш шырағым, сіз қазақтың өзіне-өзін танытып отырсыз, осы отырған аудиторияға танытып отырсыз, енді өзіңіздің халқыңызға танытасыз, ұрпағыңызға, студенттер мен жалпы оқырманға танытасыз. Сіз өте көп қиыншылықты бастан кештіңіз. Тіпті жемқорлар мен сыбайлас топ, шала мамандар тақта отырған сіздің пара бермегеніңіз үшін докторлық диссертацияның тақырыбын төрт рет өзгертіп қорғатпау әрекетіне еңсенді түсірмей, психикалық күйзеліске жол бермей бесінші рет жазып Қазақстанда қорғалған бірінші, ең жоғары деңгейдегі еңбек деп бір ауыздан құптауға ие болған, кезінде Цезарь Львович айтқандай «Казахский батыр» Куляш Айтмолдановна, победила всех завистников и недругов побеждая каждый год на социалистическом соревновании. Шынында да батырлық, басқа біреу болса ішіп кетеді, ауруға шалдығады, не өледі, ондайды көзіміз көрді. К.А. Оразбекованың бұл «Қазақтың ұлттық психологиясы» көп жылдан бері мектеп пен университеттерде, ата-аналар мен көпшілік қауым алдында оқыған лекцияларының және бұрындары жарық көрген «Ата дәстүрі әдеп, болашақ игілігі», «Иман және инабат», «Тіл үйрену психологиясы», «Педагогикалық — предпрактика», «Отбасы психология» сияқты т.б. оқу құралдарының негізінде жазылған. Оразбекованың көптеген оқулықтары мен көмекші құралдары оқу

министрлігінің бекітуімен жоғары және орта білім алу орындарының оқу процестеріне енгізілді: Бұл әріне қуанарлық іс, мысалы, ағылшын жастары ең әуелі өзі тұрған көшенің, жердің тарихын, сонан соң аймақтың, қаланың, сонан кейін барып Ұлыбританияның тарихын, оқуға кірісетін көрінеді. Ал, біз тарихты білуді ең алдымен ежелгі Грек жұртынан, әлемдік тарихтан бастадық. Олай болса, біз де ұлағатты ұлы елге тарихтан өз халқымыздың тарихын терең зерттеп, ата-баба мәдениетін оқып-үйренуді бірінші орынға қоюымыз абзал, деп ғалым Оразбекова К.А. оның нақты жолдарын көрсетеді. Қорыта айтқанда, Күләш осы еңбегі ұлттық ойлау жүйемізді танып түсінігімізді қалыптастыруда таптырмайтын дүние. Жылдар бойы айтылмай келген, қазақта шет елдермен терезесі тең келер ғылыми ой-тұжырымдардың болғанын, дәлелдеген рухани азық десе де артық болмас.

Психология ғылымдарының докторы, профессор Б.Хамзин: «Күләш нағыз ғалым осы кезеңге дейін айтылмай келген ұлттық психологияны жаңа қырынан ашып, көрсетуі жастарымыздың ұлттық салт-дәстүрлерді танып-біліп, ұлттық сана-сезімдерін қалыптастыруда, сөздік қорын байыта түсуде үлкен маңызы бар еңбек болып табылмақ. Бұл «Ұлттық психология» үш том оқырман қауым мен мұғалімдер, тәрбиешілерге жастарды тәрбиелеуде таптырмайтын ғылыми туынды. Сондықтан бұл ғылыми еңбекті оқулық етіп басып шығару жас ұрпақты «2030» бағдарламасына сәйкес тәрбиелеуде, мәдениетін қалыптастыруда, саналы ойлау қабілетін дамытуда үлкен маңызы бар көмекші құрал болмақ. Бұл еңбектің құнды,

мағыналы жақтары ер азаматтар бара бермейтін қомақты, жан жақты ұлтын танып сүйетін, қазақтың жан дүниесін өзіне танытатын, адамды тани білуге үйрететін ата-бабалар сара жолдарын, озық үлгі өнегесін, ақыл-нақылын, әдеп-ережелерін, жас ерекшеліктерін, қасиеттерін жанды мысалдармен дәлелдеп берген. Осы уақытқа дейін қазақ психологиясының кейбір салалары жеке-жеке айтылып келді. Оразбекова «Ұлттың қазақтың психологиясын» толығымен, жан-жақты барлық саласын қамти білген қазақ топырағындағы алғашқы еңбек, басқа елдерге де өз ұлтының психологиясын тануға жол ашатын (25 үлгісі), көп ел ғалымдарының қолдауы мен марапаттарына

ие болды. Қазақтың алғашқы халық педагогикасы мен ұлттық психологиясының болғанын деректермен көрсетіп, оған тұжырымды мінездеме бере білген. Осыны дәлелдеу үшін ата-баба мұраларынан үзінділер мен мысалдар береді. Ресейдің, басқа да шет елдердің психологиясымен танымдық көзқарастарды салыстыру арқылы үлгілі ойлар айтады. Бұл еңбек болашақ ұрпақтың сана-сезімін, намысын, отанын, елін, жерін сүйетін патриоттарды тәрбиелейтін өте құнды, бүгінгі күнге ауадай қажет еңбек.

**Қазақстанның халық жазушысы,
мемлекет және қоғам қайраткері
Әбіш Кекілбайұлы**

Қоғам дамуы мен ұлттық тәрбие өркениетіне қосқан үлес

Кенжалы Айманов Күләшті Қазақтың Крупскаясы десе, Әбіш Кекілбаев К. Оразбекова «Өмірмен өзектес ғалым иесі, ғылым әлемінде өз «жұлдызы» бар ғалымдардың іргелісі», Шерхан Мұртаза Күләшті «Намыс пен жігерден жаралған», Мұрат Әуезов Күләшті «Қазақтың төл ұлттық психологиясын ағылшынша сөйлеткен Ғалым» деп атаған.

Менің есімде 1960-1964 жылдар. Сол кезде Күләш Оразбекова КазПИ-дің бірінші курс студенті біздің үйге келіп әкемді алып кететін. Әкемнен білгенім ол Талдықорған облысының Ақсу ауданында екі жыл пионер вожатый Аудандық пионерлер үйінің директоры, комсомол секретары, жауапты қоғамдық жұмыстардың белсенді мүшесі, 2 жылдық оқуға түскенше мол

тәжірибесі бар деп анасы мен әкесімен бірге КазПИдің Рабфагінде оқыған ректор Малік Габдулин филфактың культмассовый секторын басқартады. Сондықтан мені өтініп студенттерге лекция оқуға өзі келіп алып кетеді. Сабит Мұқановты да өзі барып алып кетеді екен.

Содан қаншама жыл өтті. Алматы

әкімшілігінде болған бір жиналыста Күләшты бізбен бірге марапаттады. Ол қазақтың төл ұлттық психологиясын ағылшынша аудармасымен әкімге сыйлады. Үзілісте кітапты қарап көрсем:

«Ұлттық психология» атты оқулықта осы уақытқа дейін зерттеле қоймаған Қазақтың ұлттық психологиясы анықталып, мән-мағынасы, мақсаты көрсетіліпті. Оның негізін қалаған қазақ перзенттері үш кезеңге бөлініп қарастырылған. Ең алдымен Асан қайғы, Шалкиіз, Бұхар жырау және тағы басқа да ақын-жыраулардың, ойшылардың психологиялық көзқарасы.

Екінші кезеңді Абай атымен атадым. Орыстың ғалымы Павловтың жұмыс істеген уақытын Павловтың кезеңі дейді. Ал біз неге Абай кезеңі деп атамасқа? Абай Павлов сияқты арнайы зерттеу жүргізбесе де одан бір төбе жоғары қызмет атқарып психологиялық тұжырым жасай білді. Абайдың негізгі зерттеу объектісі (нысаны) — адам, сол адамның эстетикалық (әсемдік), этикалық (әдептік) бет пернесі, арман — мақсаты, өмірінің мәні, сезімі мен түйсігі, болмысы мен мәдениеті, ұлттық ойлау ерекшелігі ұлы ойшылды терең тебіреністерге түсірген. Олардың негізінде адам психологиясы жатыр. Аристотельді психологияның атасы, оның ұстазы Платон десе, Абайды қазақтың ұлттық төл психологиясының атасы, оның ұстазы Әл-Фараби деуімізге әбден болады дейді Күләш.

Үшінші кезең Абайдан кейінгі, оның шәкірттерінің терең психологиялық ой-тұжырымдары: А. Байтұрсынов, М. Дулатов, М. Жумабаев, Б. Майлин, У. Жансүгіров, Х. Досмұхамедов, С. Торайғыров, Шоқан, Шәкәрім, т.б. Қазақ перзенттерінің ілім-ұғымдарын, психологиялық ой-тұжырымдарын

әлемдік психология мектебі деңгейінде деуге әбден болады.

Бірақ ұлттық психология және қазақ перзенттері туралы адамның мінез-құлқын құрылымын зерттеген немістер, адам өмірінің көп жақтарын қарастырған Австрия ойшылдары сияқты айтылмайды. Тіпті, Аристотельден кейінгі екінші ұстаз аталған ұлы ойшыл, дана ғалым, дүние жүзінің көптеген тілдеріне (араб, еврей, неміс, латын, испан, ағылшын, француз, орыс, т.б.) аударылған еңбектері бар, нағыз шын мәніндегі психолог Әл-Фараби мектебі түгіл, осы данамыздың есімі де аталмайды. Ол Аристотельдің «Жан туралы» трактатын жүз қайтара, «Табиғат үйлесімділігі» дейтін еңбегін қырық рет, «Риторикасын» - екі жүз қайтара оқып шыққан. Адам баласына қажетті нәрсенің бәрін бойына дарытқан. Отанына, халқына, еліне жүрегі елжіреп адал еңбек еткен ғалым. Бұл намысқа тиіп, қайратты жігерлендіріп, ұлттық сезімді тасқындатып, іс-әрекетке итермелейді. Сондықтан мен «Ұлттық психологияны» жазуды қолға алып, үш том, 500 беттен жазып, өз қаражатыма жарыққа шығардым дейді автор.

Д. Кішібеков ғалым ұлттық психологияны терең зерттеу, оның құпия сырларын ашу ғалым — педагогтардың алдында тұрған басты проблемалардың бірі болып саналады, деген. Осы орайда ұлттық психологияны оқу-тәрбие процесінде кең көлемде пайдалану үшін оқулықтар мен әдіснамалық көмекші құралдар дайындап жарыққа шығардым. Олар бала-бақшалар мен мектеп, жоғары оқу орындарына министр Қ. Балахметов кезінде енгізілді. 1992 жылдарға дейін психология қазақ балаларына, жоғары оқу орнында орыс тілінде оқылды. Мен 1992 жылы

аштық жариалап, үкімет менің үш ұсынысымды қолдап қазақша оқылатын болды. (Бұл туралы «Жас Алаш», Олжас Сулейменовтің «Азия» газеттері жазды) Бірақ қазақ ғалымдарының еңбектері, ата-бабаларымыздың жанды сөздері тиісті бағасына ие бола алмады. «Ауызы қисық болса да байдың баласы сөйлесіннің» кебі болғандықтан. Кеңестің жалпы аударма психологиясы бүгінде оқытылып, қазақтың ұлттық тәлім-тәрбиесіне, «қазақтың ұлттық» өзінің төл психологиясына әлі мән берілмей келеді.

Осы орайда 1870 жылғы халық ағарту министрі Д.А. Толстойдың сөзі еске түседі: «Конечной целью образования всех народов, живущих в пределах нашего отечества, бесспорно должно быть их обрусение...»

Бүгін тәуелсіз егеменді өз елімізде әлі құлдық кеңестің аударма оқулығынан арыла алмай отыруға кім кінәлі деп те ойлайсың. Ойлағанмен дәрмен жоқ, сол өкінішті.

Елім, жерім деп оны қанын төгіп қорғайтын, жанын пида ететін, күш-жігері мен ақыл-қайратын жұмсап, ащы терін төгетін ұлтжанды, өз туған Отанын сүйетін азаматтар қалыптаспауы, шықпауы мүмкін. Осы орайда М. Дулатовтың «Оян қазағы», Мұхтар Әуезов данамыздың: «Ел болам десең бесігіңді түзе» ғибаратты сөзі әркімді ойландыруы қажет-ақ. Кезінде Шерхан Мұртаза мен А. Айталы сынды азаматтар елге жанашыр пікірлерін жасырмай айтып келсе, басым көпшілігі билік төңірегінен, басқа да салалардан жылы орын тауып үндемей отыр. Қазақта халыққа қайыр жасап бас бағып, бұғып қалмай, ұлт мүддесі төңірегінде елдің басын біріктіру, табандылық таныту — шынайы зиялылықтың белгісі саналған. Мысалы,

Ресей үкіметі жоғары оқу орындарын жекешелендіру туралы мәселе көтергенде, ғалым-педагогтар бірауыздан ашық қарсы шықты. Қазақстанда 11 университет жекешелендірілді. Біздің ғалымдар іштерінен қарсы болса да жұмған ауыздарын ашпады. Ал ресейліктер: «приватизация вузов — это продолжение разграбления общенародной собственности, которое было допущено в промышленности», - деп өз ойларын батыл білдірді.

Ал Мырзатай Жолдасбеков: «Ресей үлкен ой үстінде. «Жаһандану және орыс мәселесі», орысша айтқанда «Глобализация. Русский вопрос» деген конференция өткізді. Жаһандану заманынан орыс қалай аман қалу керек? Орыстың психологиясың, мәдениетін, тілін, орыс менталитетін өзгерту керек пе мына заманда? Үйлесеміз бе, әлде де үйлесе алмай қалып қоямыз ба? Тарихи көштен деген секілді. Осы мәселе бізді де ойландырады» дейді зиялымыз М. Жолдасбеков («Егемен Қазақстан» 6 сәуір, 2005 ж., 3 б.). Тіпті «Русская душа» деген сабақтарды қазақтар қазақ балаларына оқытып, бізге насихаттап жатқанын баспа беттерінде мен де айтқан болатынмын. Бірақ еш жанашыр (ректор, министр) табылып мені шақырып не мен сияқтыларды жинап не істейміз демейді, тек журналистер шырылдап бізді насихаттайды, ал ол шыбын шаққандай да болмайды.

Ақын Жұбан Молдағалиев ағамыз айтқандай, мың өліп, мың тірілген халықпыз. Енді тәуелсіздігімізді алғанда мәңгіге өліп кетпесек екен.

Ұлы суреткер Ғ. Мұстафин: «Біз ұлтшылдықпен күрестік, енді сендер ұлтсыздықпен күресіндер», деп еді (Жолдасбеков М. «Егемен Қазақстан» 6 сәуір, 2005, 36.). Ал А. Сейдімбек аға-

мыз: «Қазақстанның атын Қазақстан дегізіп отырған — қазақ ұлтының мұң-мүддесі — ұлттық идея мен идеологияға арқау болуға тиіс».

Жазушы Ә. Кекілбайұлы: «Қазақтар шындықты айтуды қойды, сөз бен істің арасында алшақтық пайда бола бастады. Кеңестік дәуірде біз осындай жағдайда өмір сүрдік».

А. Айталы: «Тоталитарлық жүйеде көптеген ұлттар өмір сүрді ғой. Солардың ішінде азғындаған ұлт қазақ болды. Неге басқа халық ұлттық кейпін сақтады, бізге не болды? Бұл біз үшін ойланатын үлкен мәселе. Сол рухани азғындық жалғасып келе жатыр мына жаңа заманда. Оның себебі не? Өзімізге өзіміз енді келіп, есімізді жинайтын тұста рухсыздық билеп барады. Неге? Бұл және үздіксіз, үзіліссіз. Қазақтың тұрмысы онамай, қасиеті жоғалып, жан дүниесі бұзылып барады. Байырғы ынтымақтастық дәстүрі қазақта әлсіреді».

Бұл туралы профессор Бакберген Досманбетов былай дейді: «Өкінішке орай, қазіргі жастардың бір буыны рухани құндылықтарды білмей өсіп келеді. Олар Отан, патриотизм, ар-ұят деген ұғымға күліп қарайды. Кімнің ақшасы, байлығы көп, сол адам оған идеал».

Мұхтар Әуезов: «Дегенмен бөтен салттың, жат дәстүрдің ырқына бағынып, соларға біржолата жұтылып кетпей, өз халқының құндылықтарын жалпы адамзат құндылықтарымен, қазіргі заман өркениет үрдістерімен оңтайлы түрде ұштастыра білу — ең үлкен мақсат болуға тиіс».

Ал Бердібаев: «Қандай ұлы ақиқаты да әр қауымның құлағына құйып, санасына сіңіріп, үздіксіз үлгі тұтып, ардақтап, насихаттап отырмаса, мәдени жалғастық баяулап, дәстүріміз-

дің тұтастығына нұқсан келмек», - деп жазған.

Қазақтың ұлттық психологиясында адамның жан құбылыстары *Кеңес одағының жалпы және аударма психологиясындағыдай жеке-жеке қарастырылмайды. Жан құбылыстарын қазақ даналары тек тіршілік иесі Адам арқылы соның бойында көрсетеді.*

Адамда ойлау бар, сезу бар. Жылынады, тынығады, бір нәрсені жақсы көреді, бір нәрсені жек көреді. Міне осындайлар — жанның барлық белгісі. (М.Ж. Копеев).

Әл-Фараби мен Қожа Ахмет Йасауи, Абай мен Мағжан, жалпы Шығыс ғұламалары бойынша, адамның дүниедегі тіршілік ету мағынасы жанның мәңгілігімен айқындалады. Әйтпесе өмір мазмұны жануарлық күн көрістен алыс кетпек емес.

Қ. Жүкеш «Ұлт бар жерде — ұлттық психология болады». Өйткені ұлттық психологияның дамуы әдеби тіл, мәдениет және тұрмыс деңгейімен айқындалады. Сондықтан «Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлттың тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», - деген М. Жұмабаев. Ал М. Дулатов: «...балқыған жас баланың ойына, қанына, сүйегіне ұлт рухын сіңіріп, ана тілін үйретіп шығару қажет».

Ж. Аймауытов мектепте лайықтап жазылған психология кітаптары әлі шыққан жоқ, іздену бар; жорамалдау бар. Сондықтан бұл кітапты жазғанда көп қиындыққа душар болдық. Әйтсе де, одан-бұдан құрастырып, шама келгенше затшылдыққа негіздеп, бұл кітапты жұртқа ұсынып отырмыз. Не дегенмен жоқтан да бар игі. Өмірге, тіршілікке пайдасыз білімнің білім сәні жоқ. Қандай білім болса да күндегі

тіршіліктің азды-көпті түзелуіне қол-бағыс өтуі керек қой. Психология те-рең ойдың білімі, құрғақ пәлсепе, бос сөз екен деп ойламаңыздар. Бір пәлсе-пені керекті жеріне кіргізіп, көбінесе өмірге керекті, пайдалы сөздерді тер-дік, шама келгенше бас қатырарлық пән сөздерінен қаштық, ұғымсыз, жат, сөздердің орысшысын жақшаға қойып отырдық, дейді ағамыз. Ал Ыбырай Алтынсарин: «...Біздің қазақ тілінде әркім түсініп оқитын бір де кітап жоқ. Сол себептен ... қазақ жұртына пайда келтірмек ниетпен... түсінікті тіліме-нен... бұл кітапты жазуға кірістім» дей-ді ғұлама ұстаз. Әрі қарай... бұл кітапты бапқа немесе бөлімге бөлдік», деген-дей мен де баба ұстаз жолымен кеңес-тің аударма құлдық оқулығынан қазақ жұртын арылтып төл ұлттық психо-логиямызды, атап айтқанда «Ұлттық психология» деген еңбегімді үш том етіп жазып, жас ұрпағымызды ұлт-тық төл психологиямыздың білгірлері психолог — жантану шеберлері, көпті

көрген, көкірек көзі қиянды шалатын, ойы орамды, көнені ғана біліп қоймай, болашақты да тап басып, байламды, бағаналы болжам жасай алатын, әрда-йым халық көңілінен шыққан бабала-рымыздың жанды сөз (психология) — асыл мұрасын бойына сіңіру. Осылай олардың ойлауындағы селқостықты, жігерсіздікті Мухтар Әуезов айтқан, бөтен салттың, жат дәстүрдің ырқына бағынып, соларға біржолата жұтылып кетпей өз халқының құндылықтарын жалпы адамзат құндылықтарымен, қазіргі тәуелсіздік үрдістерімен жас-тардың бойына, ойына, қанына, сүйе-гіне ұлт рухын сіңіріп, ана тілін үйре-тіп Қ.Жүкеш, Абай айтқандай нағыз қазақтың толық жетілген ұрпағын қа-лыптастыру дейді.

Мұрат Мұхтарұлы ӘУЕЗОВ,
мемлекет және қоғам қайраткері,
мәдениеттанушы, филология ғы-
лымдарының кандидаты.
Алматы қаласы.

Ұлағатты ұстаз — Күләш Айтмолдақызының ізгілік пен даналық тағылымы

Әр адамның өмір жолы әр түрлі, тағдыр-талайы да қилы-қилы. Сол сияқты әркімнің алдына қойған өз мақсат-мұраты болады. «Бір адам бір әлем» деген сөз содан қалса керек. Рас, адамдардың тағдырын-да, максатында ұқсастықтар болуы мүмкін. Бірақ, бір тағдыр екінші тағдырды толық қайталай алмай-ды.

Тегінде адам бойындағы асыл қасиеттердің қайсысының болса да ұшар ұясы, қайнар көзі, қонар тұғыры — еңбекте жатыр.

Сондай ерен еңбегімен ел құрме-тіне бөленген, өзінің өмір жолын-да да ешкімге ұқсамайтын тағды-ры бөлек қазақтың белгілі ғалым қызы, психология ғылымдарының докторы, Нью-Йорк Академиясы-

ның (АҚШ) толық мүшесі және Құрметті докторы Күләш Айтмолдақызы.

1958 жылы орта мектепті бітірген Күләш Айтмолдақызы Ақсу аудандағы Ы. Алтынсарин атындағы орта мектепке аға пионер-вожатый болып қызметке тұрып, келесі жылы Ақсу ауданындағы Пионерлер үйіне директор болып ауысқан. Күләш апай жұмыс істей жүріп жоғары оқу орнына түсуге де іштей дайындық жасап жүреді. 1960 жылы Алматыдағы Абай атындағы Қазақ мемлекеттік педагогикалық институтының тарих-филология факультетіне оқуға түсіп, оны 1964 жылы бітірген соң Талдықорғандағы №1 мектеп-интернатта орыс тілі пәнінің мұғалімі болып жұмысқа тұрады.

Жүрек қалауымен алған мамандығы өзіне қатты ұнайтындықтан Күләш Айтмолдақызы аянбай еңбек етіп, қажымай-талмай ізденеді. «Көптің көңілінен шығып, халыққа қалтқысыз қызмет ету — зор бақыт, ұлы күш» деген ұстаныммен сабақ берудегі жаңалықтары, әдістемелік әзірлемелері облыс бойынша таратылып, талантты жас мұғалімді 1969 жылы Талдықорған облыстық халық ағарту бөлімі мектеп инспекторы қызметіне шақырады.

Одан соң ғылым жолына түссем деген мақсатпен 1971 жылы Ы. Алтынсарин атындағы педагогика ғылымдары ғылыми-зерттеу институтының (қазіргі Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы) аспирантурасына оқуға түсіп, Мәскеудегі КСРО Педагогика ғылымдары академиясының Жалпы және педагогикалық психология

институтында 1976 жылы «Қазақ мектебінде орыс тілін меңгерудің психологиялық ерекшеліктері» атты тақырыпта кандидаттық диссертациясын да ойдағыдай қорғайды. Бұдан кейінгі еңбек жолы ғылыми-педагогикалық қызметпен тікелей байланысты болды.

Сонан соң Күләш Айтмолдақызы Ы. Алтынсарин атындағы педагогика ғылымдары институтында Жасөспірімдер физиологиясы мен психологиясы зертханасында ғылыми қызметкер, зертхана меңгерушісі, Алматы шетел тілдері институтында аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ мемлекеттік педагогика институтында психология кафедрасының аға оқытушысы, доцент, профессор қызметтерін атқарады. «Қазақтың ұлттық психологиясы және оның тарихи кезеңдердегі өкілдері» деген тақырыпта педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін диссертация қорғайды.

Тәуелсіздік алғаннан кейін Күләш Айтмолдақызының 3 томдық «Ұлттық психология» атты монографиясын жариялайды. Осының негізінде «Ұлттану, Жантану, Адамтану» атты оқулықтарын шығарады. Ұлттық педагогика мен психологияға қосқан үлестері үшін «Посол Мира», «Голубь Мира», «Өмір үшін қызмет», «Халықаралық Бейбітшілік әлемі», «Ататюрк», «За милосердие благотворительность», «Гиппократ», «Н.И. Пирогов», «Халықаралық қызыл крест», «Халықаралық Бейбітшілік әлемі», Алтын медаль иегері, «Қос Аққу», Әлия мен Мәншүк атындағы медальдармен 58 жылғы еңбек

барысында «Ветеран Труда», екі мәрте «Халық ағарту ісінің озаты», Президенттің қолынан «Ерен еңбегі үшін медалімен» марапатталды.

Ұлттық педагогика мен халықтық психология негізінде 1985-1986 жылдары «Өмір мектебі» атты клубын ашып, студенттер жастарға кісілік, кішілік, мейірімділік, жанашырлық, бауырмалдық, биязылық, тазалық, пәктік, ар-ұят, адамгершілік тәрбиесін жүргізумен қатар, ішіп-жеу, жүріс-тұрыс, іс-қимыл, тіпті махаббат, неке істеріне дейін кісіліктен аттамау, сергек, сезімтал болу тәрбиесін қалыптастырады.

Күләш Айтмолдақызы жастарымыздың бойындағы ұлттық педагогика мен халықтық психологияға деген ұмтылысты дамытуды егемендігімізді алғанға дейінгі кездің өзінде-ақ қолға алған еді.

Иә, шындығында да «Ұлттық психология» адамның жан-дүниесінің нағыз білгір көрсеткіші, жан мен тән тазалығы, жақсылық пен мәдениеттің бастауы неде екенін үйрететін үлкен мектеп. Мұны профессор К. Оразбекова Қазақ КСР Оқу министрлігі 1988 жылы шығарған «Алты жасар балаларды оқытып-тәрбиелеудегі дидактикалық ойындардың рөлі», «Дидактикалық ойындар» (1990 ж.), «Мектеп» баспасынан шыққан «Қазақ мектебінде тілді үйрету психологиясы» (1983 ж.), «Ана тілі» баспасынан жарық көрген «Иман және инабат» (1993 ж.), «Жеке тұлғаның ұлттық тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздері» (2000ж.) сынды еңбектерінде жан-жақты саралайды.

Ал «Ұлттық психология мен халық тәрбиесі болашақтың бастауы» атты монографиясында профессор Күләш Айтмолдақызы Оразбекова ұлттық үлгідегі психология мен халық тәрбиесінің ғылым ретіндегі теориялық-әдіснамалық мәселелеріне, ұлттық психология мен ұлт тәрбиесінің қоғамдағы рөліне, адамның ерекшелігіне, жан құбылысы, ұлттық үлгідегі психология мен халық тәрбиесінің даму жолдарына жан-жақты тоқталады.

Мектеп оқушыларына ұлттық тәрбие беру оның әдіснамалық, теориялық және әдістемелік негіздері жасалғанда ғана тиімді және нәтижелі болатындығы анық. Ғылым К. Оразбекова өзінің ғылыми зерттеулерінде аталған проблемаларды шешу мақсатында «Жеке тұлға ұлттық тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздері» атты диссертациялық жұмысында жеке тұлғаның ұлттық тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздерін зерттеудің алғышарттарын, жеке тұлғаның ұлттық тәрбиесінің теориялық-әдіснамалық негіздерін, жеке тұлғаның ұлттық тәрбиесі тәжірибесін жоғары мектеп білім беру жүйесінде пайдалану жолдарын қарастырған. Атап айтқанда, ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:

- оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру;
- жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;
- ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәдениетін, өнерін, салт-дәс-

түрін, рухани-мәдени мұраларды қастерлеу;

- жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездерін қалыптастыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана басты мақсатқа жететіндігімізге ерекше назар аударады.

Жалпы, ұлттық тәрбие ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Оның мақсаты ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпы адамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын ұлтжанды тұлғаларды тәрбиелеу.

Ал ұлттық тәрбие мәдени-әлеуметтік өзгермелі жағдайдағы ұлттық тәрбиенің діңгегі ана тілі болып қалатынын негіздеу, қазақ тілі мен тарихын, мәдениеті мен дінін құрметтеу, жастардың интеллектуалдық мінез-құлқын қалыптастыру, бүгінгі қазақ елінің индустриялық-инновациялық жүйесінің дамуын қамтамасыз ететін парасатты, ұлттық сипаттағы белсенді іс-әрекетке тәрбиелеу, білім және мәдени рухани тұрғыда басқа өркениеттермен бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету, қоғам мен адам, адам мен табиғат қарым-қатынасының өркениеттілік сана-сезімін ұлттық рухта қалыптастыру. Ұлттық тәрбиенің басты нысаны елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болса керек.

Күләш Айтмолдақызы 400-ден

астам ғылыми еңбектің, бірнеше оқулық пен оқу құралдарының, монографиялардың авторы. Оның ғылыми зерттеулерінің ауқымы кең, соның ішінде ұлттық психология ғалымның негізгі зерттеу нысаны болып келеді.

Сексен бес жастың асқарына шығып отырған ғалым-ұстаздың көпжылдық еселі еңбегі мемлекетіміз тарапынан да жоғары бағаланып келеді. Ол «Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі», «Қазақстан Республикасының ғылымын дамытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгілері мен «Ерен еңбегі үшін», «Еңбек ардагері», «Санкт-Петербургке 300 жыл» медальдарымен, II дәрежелі «Ұлы Екатерина» орденімен, Елбасы Н. Назарбаевтың «Алғыс хатымен» марапатталған.

Ғалым-ұстаз Қайрат, Әнуарбек сынды ұлдарының ардақты анасы, Әлғалым, Айгерім, Данаел атты немерелерінің, Дана есімді шөбересінің асыл әжесі.

Ендеше, бүгінде 85 жылдық мерейтой иесінің алдағы уақытта да еліміздің білімі мен ғылымына қосар үлесі мол деп білеміз.

**Ұлбосын Қозыбаевна
ҚЫЯҚБАЕВА,
Абай атындағы ҚазҰПУ
Педагогика және психология
факультеті,
Мектепке дейінгі білім беру
және әлеуметтік педагогика
кафедрасының меңгерушісі,
қауымдастырылған профессор.
Алматы қаласы.**

Адами құндылықтар мен ұстаздық өнеге

Ұстаз болу — тек кәсіп емес, адам өмірінің рухани миссиясы. Нағыз ұстаз өз бойындағы адамгершілік пен парасаттылықты шәкіртіне дарытып, қоғамның мәдени дамуына үлес қосады. Осындай ұлағатты ұстаз, ардақты ана Күләш Айтмолдақызы Оразбекова эстетикалық жағынан дамыған, ойлау шеңбері кең, кәсіби дамыған жеке тұлға тәрбиелеуде сіңірген еңбегі мол.

Күләш Айтмолдақызы Оразбекова — өмір жолында адамдық жылылық, сабыр және рухани биіктік дарыта білген тұлға.

Өмір жолы мен ұстаздық болмыс: 1984 жылдың күзі. Алматы қаласындағы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық институтының Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі факультетіне (ПМНО) еліміздің әр өңірінен келген жас талапкерлер оқуға қабылданды. Бірінші курс студенттері алғашқы кураторлық сағатқа №1 оқу ғимаратының алтыншы қабатында жиналғанда, аудиторияға сымбатты, мәдениетті, жылы жүзді ұстаз кіріп келді, студенттер орнымыздан тұрып, бір ауыздан амандасып, сынай қарап тұрмыз....

- Мен Күләш Айтмолдақызы Оразбекова, сіздердің топ кураторларыңыз боламын, - деді күлімдеп. Осы бір сәттен бастап студенттер үшін ол тек оқытушы емес, адамдық мейірім мен рухани жылылықтың иесіне айналды. Алғашқы күндерден бастап Күләш Айтмолдақызы өз кураторлық міндетін зор жауапкершілікпен атқарды. Сол кезде №3 жатақхана комендантсыз қалып, студенттер орналаса ал-

май жатқанда, ол бұл істі өз мойнына алып, әрқайсысын орналастырып шықты. Бір сәтте жастық пен көрпені тікелей өзі таратқан Күләш апайдың қара костюміне ақ ұлпа қанаттар мен шаң жұққанын байқап:

- *Апай, костюміңізді былғап алдыңыз ғой*, - деп абыржып қалған бізге ол күлімсіреп:

- *Ештеңе етпейді, тазалап аламын. Тек сендер өз үйлеріңдегідей жайлы болыңдар*, - деген еді. Бұл эпизод оның адамдық келбетін, қарапайымдылық пен шынайылыққа негізделген ұстаздық мінезін айқын көрсетті.

Адами құндылық — ұстаз тұлғасының өзегі. Күләш Айтмолдақызының өмірлік және кәсіби ұстанымдары адами құндылықтармен тығыз сабақтас. Ол шәкіртті ең алдымен *адам* ретінде таниды, оның ішкі әлемін түсініп, өмірге сенім ұялата біледі. Мейірім, әділдік, сабыр және жауапкершілік — оның ұстаздық этикасының негізгі тіректері болды.

Әл-Фараби: «Ұстаз — парасатты, рухани таза, шәкіртін ынталандыра білетін тұлға. Ол адам жанының тәрбиешісі, қоғамдағы мәдени өрлеудің басты қозғаушысы». Күләш Айтмолдақызының парасатты тұлғасы осы сипаттамаға толық сай келеді.

Жүсіп Баласағұн:

«Білім мен әділдік — адамның ішкі мәдениетінің өзегі». Ол шәкіртін дәл осындай әділдік пен парасатқа жетеледі.

Абай Құнанбайұлы: «Толық адам — ақыл, сезім және ерік үйлескен тұлға». Күләш Айтмолдақызы осы толық-

тықтың шынайы үлгісі: ақылында — білім, жүрегінде — мейірім, ерік-жігерінде — ұстаздық табандылық бар еді.

Ыбырай Алтынсарин: «Халықтың кемеліне келіп өркендеуі үшін ең алдымен әйелдерге тәрбие берілуі қажет». Ол студент қыздармен жиі кездесіп, инабаттылық, әдеп, отбасылық жауапкершілік пен ұлттық дәстүрді сақтау туралы тәрбиелік сағаттар өткізді. Осы арқылы болашақ аналарды рухани мәдениет пен ұлттық санаға баулыды.

В.А. Сухомлинский: «Мұғалімдік — адам жанының сәулесін жаққан ең биік гуманистік мамандық». Күләш Айтмолдақызының педагогикалық философиясы дәл осы тұжырыммен үндес еді.

Ардақты ана, рухани тәрбиеші: Күләш Айтмолдақызы тек ұлағатты ұстаз ғана емес, ардақты ана. Ол өз балаларына ғана емес, жүздеген шәкірттеріне аналық қамқорлығын көрсетті. Сабактан тыс уақытта студенттердің жағдайын сұрап, олардың өміріне шынайы жанашырлықпен қарады. Кешкісін, тіпті кішкентай ұлын ертіп алып, жатақханаға келіп, студенттер бөлмесін аралап шығатын сәттері ерекше есімізде қалды.

Күләш Айтмолдақызы — педагогтің кәсіби жауапкершілігінен де жоғары, аналық мейірім мен адамдық жылылықтың көрінісі еді. Қазақ халқының даналығында «*Ананың мейірімі — теңіздей терең*» дейді. Күләш Айтмолдақызының аналық жүрегі мен ұстаздық өнегесі дәл осы сөздің шынайы мәнін айғақтайды. Ол өз шәкірттеріне тек білім ғана емес, өмірге деген сүйіспеншілік пен рухани жылылық сыйлады.

Педагогикалық және рухани сабақтастық. Күләш Айтмолдақызы

— адам мен қоғам арасындағы рухани көпірді ұстаздық қызмет арқылы жалғаған тұлға. Оның педагогикалық ұстанымдары қазіргі білім беру философиясындағы *гуманистік парадигма* мен үндес.

А.С. Макаренко: «Нағыз ұстаздың ең үлкен жетістігі — оның шәкірттерінің адамдық келбеті». Осы тұрғыдан алғанда, Күләш Айтмолдақызының өмір еңбегінің ең үлкен нәтижесі — шәкірттерінің адамдық бейнесі. Бүгінде оның тәрбиесін көрген түлектер — еліміздің әр саласында еңбек етіп жүрген ұлағатты ұстаздар, ғалымдар, басшылар.

Қорытынды және ізгі тілек: Күләш Айтмолдақызының өмір жолы — ұстаздық пен аналықтың үйлескен өнегелі ғұмыры. Ол шәкірт жүрегінде мейірім мен жауапкершілік сезімін ұялатқан, адам тәрбиелеудің ұлттық мектебін қалыптастырған тұлға. Біз өз ұстазымызды — ардақты ана, парасат пен ізгіліктің символы, мейірім мен адалдықтың бейнесі **Күләш Айтмолдақызы Оразбекованы** 85 жасқа толған мерейтойымен шын жүректен құттықтай отырып, Сізге зор денсаулық, ұзақ ғұмыр, отбасыңызға амандық пен шаттық тілейміз. Сіздің өміріңіз — ұрпаққа бағыт, адамгершілік пен ұстаздық өнегенің мәңгілік шамшырағы.

Ізгі тілекпен, шәкірттеріңіз атынан

Анар Айтмолдақызы

АЛИМБЕКОВА,

PhD, Абай атындағы ҚазҰПУ,

Педагогика және психология факультеті, Мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының қауымдастырылған профессоры.

Алматы қаласы.

Незабываемая женщина!

Студенческие годы... самая счастливая и в то же время тревожная пора. Головокружительная после сельских будней, городская шумная жизнь и напряженная сессия. Помню, больше всего меня нервировало то, что нет больше дневника с расписанием и заданиями и то, что не успевала аккуратненько записывать слово в слово лекции (как диктант).

Зато крупно повезло с преподавателями. Филологический факультет КазПИ имени Абая, где я училась с 1970 по 1974 год, познакомил со многими интересными педагогами. Это и строгая и требовательная Н. Смирнова, добрая Белоусова (наш куратор), преподаватели русского языка Брелихина В.И. Глазман, заставляющие задумываться над загадками языка, очень интересная Шеляховская Л., прической и вообще классическим видом, которой я всегда любовалась, всеобщий любимец Костюхин Е.В. и практикант в то время — А. Шайхин. Я и сейчас очень радуюсь, когда вижу их фамилии под статьями в журналах «Русский язык в школе». Это ведь наши преподаватели. Для меня, педагога с 33-летним стажем, они навсегда останутся «учителями учителей».

А вот к Куляш Айтмолдановне Оразбековой — отношение особое. Ее предмет для нас будущих учителей, — педагогика был самым интересным и полезным. До сих пор храню толстую папку с газетными и журнальными вырезками, тестами

и анкетами, на которой надпись: «Педагогическая папка студентки II курса Дорошина Л.Н». Но, пожалуй, еще больше запомнился мне вид этой учительницы — всегда подтянута, аккуратна, какой бы костюм ни надела, обязательно его украшает белоснежная блузка с рюшечками, жабо, пышными воротничками. Но даже это и не главное. Всем своим видом, спокойной красивой речью, ласковым тоном, поддержкой и уравновешенностью она как бы говорила: «Вот таким должен быть настоящий педагог». Однажды она пришла к нам в комнату общежития, где нас было девять девочек. Поговорила по душам, расспросила каждую о том, о сем, как бы невзначай осмотрела комнату, не отличающуюся особым интерьером, стены которой были сплошь оклеены фотографиями артистов, кадрами из кинофильмов иллюстрациями из семейной жизни, мягко указала на некоторую пошлость этого «искусства», и комната наша преобразилась все это моментально убралось, появились вазы с цветами, картины художников.

Помню и гос. экзамены в 1974 году (заканчивала я заочное отделение). Председатель профессор Хайдаров, член комиссии Оразбекова Куляш Айтмолдановна на всех четырех экзаменах и на каждой экзамене преподаватель по предмету, который мы сдавали. Атмосфера доброжелательности и взаимопонимания, но в то же время непримиримое отношение к тем,

кто ответ добывал из-под парты в шпаргалке. У меня были затемненные очки и студенты шутили: «Надо же догадалась черные очки надеть» я почему-то испугалась, что и преподаватели подумают, что это для того, чтобы «шпаргалить», поэтому садилась строго на первую парту. Чем и заслужила особое внимание Хайдарова и Оразбековой К.А. После экзаменов мы с Куляш Айтмолдановной шли вместе через парк имени 28 панфиловцев, нам было по пути, и на все она обращала внимание: на красоту музея – собора, на великолепие осеннего убранства деревьев, на чистое голубое небо.

Прошло более 40 лет. В 1999 году в школе имени Сатпаева поселка Джансугурово, где я преподаю русский язык и литературу и являюсь заместителем директора по учебно-воспитательной работе, проводится встреча с депутатом Калиевым Ж., вместе с ним группа поддержки. Среди них привлекла внимание красивая женщина в роскошном казахском национальном костюме с неизменно белоснежным воротничком блузочки. Это была, конечно, она – Оразбекова Куляш Айтмолдановна. Я совсем не узнала ее. Но что-то в ее жестах, словах, улыбке было до боли знакомое. Почему-то сразу вспомнились ее лекции о Яне Амосе, Коменском, Макаренке, о том, каким должен быть учитель и вообще Человек! Подхожу к ней после встречи, спрашиваю, не преподавала ли в пед. Институте педагогику. Несколько деталей и сразу обо всем вспомнил, разговорились, на ходу даже, кажется, успели сфотографировать-

ся. И сейчас, когда она приезжает в наши края, всегда передает мне привет. Все такая же внимательная и интересная. Такой мне и запомниться навсегда из тех замечательных людей, которых мне довелось встретить в жизни. Хочется по этому поводу привести слова великого русского классика Льва Николаевича Толстого: «Нет величия там, где нет простоты, добра и правды». И сегодня мне хотелось бы эти слова сказать о Куляш Айтмолдановне Оразбековой. Она, профессор со всемирной славой, чье имя знают даже в Нью-Йорке, не забывает о тех местах где провела свое детство. Частый гость в нашей школе имени Сатпаева Аксуского района, Куляш Айтмолдановна ко всему и ко всем внимательна.

Вот и сегодня, накануне 80-летия ВОВ, мы ждем её в гости: Куляш Айтмолдановна хочет встретиться с ветеранами войны, а также с первокурсниками, отличниками учебы, и вручить им памятные подарки. Это еще один повод, чтобы сделать заключение: педагогике нельзя научиться по книгам, примерам из литературы, лекциям – чтобы воспитать педагога, надо самому быть Великим Педагогом, таким, как Оразбекова Куляш Айтмолдановна. Куляш Айтмолдановна я от души поздравляю Вас с юбилеем. Красиво стареть – тоже искусство.

**Любовь Николаевна
БОРОВИКОВА (Доронина),
учительница средней школы имени
А. Сарина
п. Сатпаева,
области Жетісу.**

Лунолика, оригинальная Куляш апа!

Образование, полученное от общества, должно быть посвящено служению обществу. Истинное служение приносит двойную пользу, оно делает счастливыми нас и дарует счастье другим. О Куляш Айтмолдановне Оразбековой, докторе педагогики и психологии, профессоре КазНПУ имени Абая, женщине, всю свою сознательную жизнь посвятившей делу служения делу образования и науки следующий наш рассказ.

Народная мудрость гласит: «Где знают тебя — ценят по достоинству, где не знают — ценят по одежде». Свой первый опыт педагогической деятельности Куляш Айтмолдановна испытала, будучи первоклассницей, когда учитель, отлучаясь на время с занятий, поручал ей ответственность побыть вместо него. И девочка со всей детской серьезностью исполняла обязанности учителя. А чуть позже, будучи старшей пионервожатой, Куляш организовала лыжную экскурсию на ГЭС им. Абакумова. Она вела детей — учеников 6-7 классов по лыжной трассе целых 25 км. Будучи сама десятиклассницей, девушка не побоялась, что на пути ее подопечных могут встретиться волки или нехорошие люди.

По окончании школы семерых выпускниц, детей погибших в ВОВ, отправляют по направлению в Алмату в разные высшие учебные заведения. Друзья отца Куляш первый секретарь райкома партии А. Мансуров и директор школы А.

Айсеркенов напомнили Куляш о завете отца, чтобы она стала учительницей. Друзья дали клятву героически погибшему отцу, что позаботятся о Куляш и дали ей направление в КазПИ им. Абая, но наша героиня с детства мечтала быть врачом, лечить людей. Она забрала документы и сдала их в медицинский институт, прошла конкурс. Здесь вмешался друг отца 1-ый секретарь райкома Мансуров А. Взяв Куляш за руку, он повел к ректору Закарину попросил, чтобы вместо нее зачислили другую абитуриентку, а Куляш определил в КазПИ. При этом он напомнил: «Ты, как дочь, не исполнила завет отца, погибшего на войне. Он хотел, чтобы ты стала учителем, он это завещал». Но девушка опять проявила упрямство, со своими баллами наша героиня поступает в Политехнический институт на архитектурный факультет. И в этот момент получает телеграмму, что ее мать в больнице. Батырбеков — проректор политеха, тогда люди были особые, добрые, внимательные освобождает ее от сельскохозяйственных работ и отправляет домой. Но дома в Аксу ее ждал «сюрприз». Первый секретарь райкома А. Мансуров поставил условие: «Если не поедешь в КазПИ, то будешь работать старшей пионервожатой в школе им. Ы. Алтынсарина» где работала ее мама. Позже Куляш была назначена директором Дома пионеров в Аксу. Работала секретарем комсомольской организации, организовала помощь чабанам в зимний период. В течении месяца

помогала жителям в благоустройстве жилья, в резиновых сапогах и легкой фуфайке помогала пасти овец.

Незаметно пролетели два года и мама, наученная горьким опытом, взяла упрямую дочь за руку отвезла ее в Алма-Ату в Педагогический институт им. Абая. На тот момент ректором был Герой Советского Союза Малик Габдуллин, который учился в Рабфаке с ее отцом и матерью в КазПИ им. Абая. Мать в комсомольском отделении. Отец на партийном отделении. Он выделил отдельную комнату в общежитии, затем как первой парашютистке и как семье погибшего в ВОВ к 40-летию победы дали квартиру, так мама переехала в Алматы и она уже не могла уйти с КазПИ. Так стала студенткой историко-филологического факультета. Будучи студенткой, она принимала активное участие в освоении целины по комсомольской путевке в Булаевском совхозе Кустанайской области за что получила медаль «За освоение целины». Два года работы в Аксуском районе до Вуза дали большой опыт стать лидером молодежи, участие в художественной самодеятельности области, по зову партии месяцами помогали чабанам в спасении отар от суровой зимы, ежедневная забота и помощь инвалидам и ветеранам ВОВ и т.д. Ее способности в организации общественной работы были замечены и в Вузе. Ей поручили культмассовый сектор и избрали членом бюро ЦК Комсомола, что дало возможность общаться с великими писателями Мухтаром Ауэзовым, Сабитом Мукановым, которых она сопровождает

ла в аудитории, где они читали лекции будущим филологам.

Недаром казахская пословица гласит: «Крылья сокола в полете крепнут». Профессиональная деятельность Куляш Айтмолдаевны начинается в школе-интернате №1 г. Талды-Кургана. Здесь она преподает русский язык и литературу. Ежегодно становится победителем социалистических соревнований, получает грамоты, нагрудные знаки. Ее опыт работы распространяется не только по Талдыкурганской области, но и по Казахстану и за ее пределами. На съезде учителей в Минске она завоевывает первое место и получает премию и грамоту, написанную золотыми буквами. В ее становлении как лектора большую роль сыграл тогдашний председатель «Общество знания» Опарин, который часто привлекал ее читать лекции на курсах повышения квалификации учителей. Затем ее назначают первым диктором только открывшегося городского радиовещания. Голос нашей героини был первым женским голосом на Талдыкурганском радио. С середины 1968 г. назначают в Талды-Курганское Облоно старшим школьным инспектором, эта вакансия была новой, организованной. За хорошую работу в Облоно ее рекомендовали в аспирантуру.

1970-1974 г.г. ознаменовались годами обучения в аспирантуре в НИИ им. И. Алтынсарина. Здесь она написала работу по методике преподавания русского языка в казахской школе. Эту работу комиссия во главе министра Б. Балахметова, директора НИИ им. Алтынсарина Семба-

ева А., ученых Мучника, Джанаева, Ерохиной, Кисловской посчитали психологической и отправили Куляш Айтмолдановну в Москву в НИИ психологии при Академии наук СССР на единственное вакантное место, выделенное Союзом ССР Казахстану. И наша героиня продолжила учебу в данном учреждении под руководством директора института психологии В.В. Давыдова и заведующей лаборатории учебной деятельности А.К. Марковой.

Куляш Айтмолдановна успешно окончила аспирантуру, в 1976 г. единогласно защитилась. Тема диссертации — «Психологические особенности учебной деятельности при усвоении русского языка в казахской школе». Этот опыт распространялся в Германии, Туле, Ереване, Грузии.

Во время апробации научной деятельности в Алма-Ату по приглашению Куляш приезжали ученые из России, ее научные руководители. Они были приятно удивлены гостеприимством, радушием алма-атинцев, познакомились с этнокультурой, традициями, обычаями казахского народа. После защиты ее оставили работать в научно-исследовательском институте. Вскоре К. Оразбекова становится заведующей лабораторией возрастной физиологии, гигиены и психологии школьников.

Одновременно преподает в КазПИ им. Абая. Так прошли ее первые 15 лет в данном ВУЗе. Ее мама всегда говорила: «Моя мечта, пока я жива, увидеть дочь доцентом». Доцентство не давали за ее прямоту и смелые мысли за критику недостатков. Подруги мамы Какимжанова М., Бутина М., Базанова Н. напи-

сали обращение на имя Секретаря ЦК партии КазСС Назарбаеву Н.А. Через три дня пришла телеграмма из ЦК домой, которая удивила и мать и дочь. Это стало полной неожиданностью для них, так как они ни к кому не обращались. Была организована специальная комиссия из 3 человек из ЦК Батанов, из горкома Щепель, из министерства Алшанов, которая выяснила, что Куляш Оразбекова полностью отвечает требованиям, предъявляемым кандидатам на должность доцента. И сразу опубликовали объявление на должность доцента.

Огромную роль играет ее работа по национальной психологии. Ведь обычаи и традиции любого народа — это нравственный кодекс. Они обобщаются в нормы народной морали, говорят о том, что, прежде всего, ценится в человеке. В 90-ых годах К. Оразбекова стала действительным членом Нью-Йоркской Академии и доктором философии за большой вклад в науку и за новую технологию.

В 1991 году шестеро врачей во главе с Ормантаевым объявляют голодовку и к ним присоединяется педагог Оразбекова К.А. Ее требования на тот момент были:

1. В казахских аудиториях читать лекции по психологии на казахском языке и принимать экзамены на родном языке;
2. Использовать в учебном процессе труды казахских просветителей и ученых;
3. Изучать и внедрять научные работы по традициям обычаям казахского народа.

Эти требования и пожелания

были услышаны и претворены в тот же день в жизнь молодым секретарем Казахстана Нурсултана Назарбаевым. Она безмерно благодарна Аллаху, за то, что на ее пути, в ее судьбе неоднократно сыграл большую роль на Президент, основатель суверенного Казахстана. Кстати, когда Куляш Айтмолдановна объявила голодовку, ее студенты переживали за нее и даже посвятили в ее адрес пламенное стихотворение.

Только насквозь пронизанное народной духовностью воспитание, способно трансформировать пассивную человеческую личность. Историческая практика показывает, что только тот субъект регулирования духовно-нравственной ценности, который хорошо знает требования комплексного подхода. Умеет руководствоваться им в своей воспитательной деятельности, способен эффективно осуществлять регулирование процессом формирования и развития нравственных ценностей. При этом необходимо всестороннее изучение особенностей в работе с ними, а поэтому творческий, плодотворный труд доктора педагогических и психологических наук Оразбековой К.А. увенчан многочисленными благодарностями, медалями, орденами.

Указом Президента РК награждена в 2005 году медалью «Ерен еңбегі үшін», в 2017 году юбилейной медалью «25-лет Независимости РК», патриотической медалью: «Қос аққу» имени Алии и Маншук; нагрудным знаком «за заслуги в развитии Науки Республики Казахстан»; международным орденом «За вклад в образование и науку»; международной

золотой медалью «Посол Миссии Мира»; «За заслуги перед обществом». В 2016 году ей вручен орден Гиппократ за пропаганду здорового образа жизни и помощь людям, орден «Авиценна». В 2017 Куляш Айтмолдановна стала обладателем знака «Отличник в сфере образования» Республиканского Совета по общественным наградам и званиям. Международным творческим объединением «Планета мира» награждена медалью «Лидер образования». В 2013 году стала обладателем ордена Екатерины Великой II степени. Этот орден получили В. Терешкова, М. Тетчер, В. Матвиенко, Г. Мордюкова. А пятым обладателем этой престижной награды стала Куляш Айтмолдановна. Орден вручен за большой вклад в дело изучения национальной психологии, за внедрение, и за новую технологию, 18.05.2017 года наша героиня награждена международным орденом «Полумесяца и звезды». Указом президента РК награждена орденом «Курмет» 2021 г., золотой медалью «Ата-тюрка». Премией лучший мастер 2019 года по направлению психологии. Медалью «30 лет Суверенитета Казахстана» 2021 г.

Такой же серьезный список научных работ нашей героини. У профессора К. Оразбековой – восемь монографий, около 25 учебников и учебных пособия и 903 научных публикации!

Она принимает активное участие в научных форумах, выступает в СМИ, в международных научно-практических конференциях. Так, она в 2017 году дважды участвовала на конференции в г. Талдыкургане и

выступала с докладом перед передовыми женщинами области и учителями области, где всем ученикам 19 районов области вручила книги, подарки, а детям малоимущих семей и для детей детского сада – игрушки, одежду. Многие участники оказались ее студентами, которые выражали ей свои благодарности.

Куляш Айтмолдановна удивительный человек с добрым сердцем! Ее ученица, которая училась в школе интернат №1 г. Талдыкургона пригласила специально Куляш апай на 40 дней внучки. Устроила большой той в мечети г. Талдыкургона. Куляш апай кроме многочисленных, интересных подарков новорожденной, раздавала «шашу» платки, шапки, рубашки, галстуки, разные сладости и самое главное, что удивило всех, для купания малыша привезла святую воду из Мекки зам-зам.

Будучи мудрой, красноречивой, нравственной и благочестивой, профессор Оразбекова Куляш Айтмолдановна обладает глубокими и всесторонними знаниями педагогики, психологии, этики и других смежных наук и является достойным продолжателем традиций тюркских ученых-мыслителей и представителей движения «Алаш» в искусстве обучения и воспитания будущих педагогов и психологов. Она живет по строгим правилам, но четко понимает слабости других.

Очередной талант Куляш Айтмолдановны – ораторский. Она в совершенстве владеет искусством красноречия. На всех наших семейных мероприятиях во время выступления Куляш апай гости начинают переспрашивать друг друга: «Кто

это так красиво говорит?» Ведь речь Куляш тәте всегда течет и переливается всеми цветами радуги, как горный хрустальный ручей.

Еще одним ее талантом является умение красиво и стильно одеваться. Каким удивительным образом Куляш тәте подбирает себе наряды, особенно головные уборы. В цикле песни рожденные сердцем композитор Владимир Питерцев посвятил учебному, академику, лауреату международных премии в области национальной психологии Куляш Оразбековой Вальс «Куляш апай», а Ерболат Андосов песню «Устаз ана», Шомишбай Сариев написал песню, которая стала знаменитой, популярной «Үш Куляш» посвященная Куляш Байсеитовой певице, Куляш Ахметовой поэтессе, Куляш Оразбековой ученой.

Характер человека закаливается среди житейских бурь. Сколько таких бурь с достоинством пережила Куляш Айтмолдановна за все эти годы. На большом жизненном пути встречались и благодарные ученики, и соратники, и недоброжелатели с завистниками. Но хороших людей было неизмеримо больше. Она с любовью и восхищением вспоминает о них.

Конечно же, объектом особой гордости Куляш Айтмолдановны являются не звания и регалии, а два ее замечательных сына – Кайрат и Ануар. А безграничной любовью Куляш Айтмолдановны окружены ее внуки и правнучки.

Ни дня без общения – так можно определить жизненное кредо профессора Куляш Айтмолдановны Оразбековой. Причем общение не

связано временными рамками, не обязанностью, а состоянием души. Оно бывает очень разноплановым, разнотемным, затрагивает особенности момента, что свидетельствует о широком кругозоре и глубине восприятия этого интересного собеседника. В Союзное время мы с ней участвовали в проверке готовности национальных школ к реформе обучения с 6 лет. Среди нас она тогда получила благодарность за активную организацию этой работы. Вот такая Куляш апа. Она для студентов и молодых учителей и для нас была мамой, каждый бы желал иметь

именно такую маму! Она красивая, мудрая у нее прекрасное качество самоирония, всех смешила, и сама смеялась. Она народная не по званию, а по сути. Народ избрал ее лауреатом. Признание собственного народа, великое счастье!

М.С. АБДИЕВ,
доктор исторических наук,
профессор, преподаватель
Казахского Государственного
Педагогического Университета
имени Абая,
г. Алматы.

Жастығымның жалыны

— Күләш апайға

«Өмір мектебі»

Жатақхана №3 Күләш апай жанымызда жүр. Қызу еңбек. Жалындаған жастық күндер. «Апайдың мектебінен шыққан біздер, өмірге қанаттанып, алысқа ұштық», - десем өтірік айтпағаным.

Қазақ елінің болмысында Күләш атты есімге ие болған жандар ерекше болатыны сөзсіз. Күләш Байсеитова апамның әлемді жаулауы да тегін емес.

Адамды есейтетін де, өткенін өкінішпен ойлап, алға жылжитынына да — жастық күндерінің қайта оралмасын білгені. Жалындаған студенттік өмірімнің айнасы, ақылшысы, қамқоршысы болған — менің Күләш апайым, кураторым. Мен ол кісіні

қатты жақсы көрдім. Сабағына асығатынмын. Психология туралы жанды сұрақтары жанымды жадырата-тын. Тереңнен қозғап, өмірге қанаттандыратын. Куратор болған жылдары қаланың өміріне үйретті. Мәдениеттілікке, дұрыс сөйлеп, дұрыс тұруға, жалпы айтқанда, өмір сүруге үйретті. Жатақханаға ерінбей келіп, сырласып, басымыздан сипап, қателік пен кемшіліктерімізді ақылмен,

сабырмен жеткізетін. «Өмір мектебі» атты үлкен еңбегі жатақханада жанып тұрды. Бәріміз сол бөлмеге барып, тоқыма тоқуды, білімді тоқуды үйрендік. Айта берсем, апайдың жақсылығы мен махаббаты менің жүрегімде мәңгілік өмір сүруде. Апайды сағынамын!!!

Ал, ерекше айтатыным, жастардың қаны төгіліп жатқан сол бір сұрапыл күндердің, яғни Желтоқсанның 18, 19, 20, 21, 22 жұлдызында менімен Мария деген курстасымды апай үйіне алып кетіп, далаға шығармай, жылы шәйі мен тәтті тамағын беріп, таңға әңгімелесіп, жанымызды жібітті. Кейін анама айтқанда, ана көзіне жас алып, «Алланың құдыреті күшті ғой», - дегені есімде.

Апай — аңыз адам, ғажап адам. Мен бақыттымын осындай өнегелі адамнан тәлім-тәрбие алғаныма!!!

Күләш апай елбасының кеңесшісі болғанын естіп, көріп, теледидардағы жылы жүзіне қарап, апайдың еңбекқорлығына тағы тәнті болдым. Еңбекқор мен елгезектігі есімде. Мәңгі есімде. Сізбен болған күндеріме ризамын!

Күләш Айтмолдақызы, мерейтойыңыз құтты болсын! Ұзақ ғұмыр мен шаттық күндер тілеймін!!!

**Нұрзат Какитаевна САТПАЕВА,
№214 ЖББМ оқу ісінің
менгерушісі, мектеп тренері,
педагог-шебер, Ы. Алтынсарин
төсбелгісінің иегері.
Алматы қаласы.**

Жүрекке жол тапқан ұстаз

1985 жылдың күзі. Қазақтың Еңбек Қызыл Ту Орденді Абай атындағы педагогика институты. Біздің кураторымыз болып психология ғылымының кандидаты Оразбекова Күләш Айтмолдановна келді. Өзі әдемі, Еуропа стилінде киінген, бірақ бас киімінің шетінде қазақ оюы әсем үйлесім тапқан апай аудиторияға келіп, бізге өзін таныстырды.

Алғашқы ой: «Қандай керемет апай!» Осы таңғалыс, осы жақсы көру сезімі, осы бір еліктеу, осы бір бейне әлі күнге бойымда, көз алдымда. Күләш Айтмолдановна апай сияқты ұстаз болып, жүріп-тұру, киіну, сөйлеу, ұйымдастыру қабілеттерін меңгеру сол сәттен бастап мақсатым болды.

Ұлы Абай атамыздың «Ғылым таппай мақтанба» өлеңінде «Болмасаң да ұқсап бақ, Бір ғалымды көрсеңіз», - деп айтқанындай, Күләш апайдың қазағым, ұлтым деп соққан жүрегіндегі ритмді де дәл сол қалпында ұғып қабылдадым.

Сол бірінші курста 1985 жылы «Өмір мектебі» деп қолға алып, клуб ашып, студенттерге өмірге керек сабақ берді. Әрбір студентінің жеке тұлға болып қалыптасуын қолға алды. Әр студентінің бойындағы қабілетін дөп танып жұмыс жасай білді. Бірінші күннен бастап әр сағат сайын күн түн демей қасымызда жүрді, ақыл кеңесін берді. Осы тірлігімен біз бітіргенше қамқорлығын аямай қасымыздан табылған анамыз бола білді. Бойында үлкен сабырлық бар, жүзі мейрімге толы, өмірге деген көзқарасы айқын, шәкірт жүрегіне жол табуға бекінген ұстаз еңбегі, өз жеңісін сол кездің өзінде-ақ дәлелдей білген.

Күләш Оразбекова Айтмолдановна «Психология» пәнінен сабақ бере отырып, Ұлттық психологияны меңгерте отырып өз елінің патриоттарын тәрбиеледі.

1986 жылы өткен «Желтоқсан оқиғасы», «Қазақстан тәуелсіздігі» жолындағы еңбегінің өзі бір жыр-дастан. Әр лекциясы өз

аудиториясын баули білген. Талапты нақты қоя білген, шыдамды, парасатты, табанды, кедергі қиындықтарды жеңе білген ұстаз.

Оразбекова Күләш Айтмолдановна «Рух пен жан» тәрбиесінің қажеттігінің психологиядағы маңызын зерттеп, дәлелдеп болашақ ұрпақты өсірудегі ұлттық төл психологияны оқу-тәрбиесіне енгізу керектігін көрегендікпен айта білді. Қазақтың психологиялық мектебі туралы айтып ұлттық психологияның негізгі мақсатын ашып, атадан келе жатқан ұлы психологиялық тәрбиелік маңызы бар Абай кезеңдерін атап көрсетті.

Ұлттық тәлім-тәрбие, Рухты ұлт тәрбиесі, Рухты жан тәрбиесі ұлттық психологиядан бастау алатынын, ХХІ ғасыр

психология ғасыры екенін баса айта отырып, психология ғылымының тереңдігін өз еңбегінде көрсетеді.

Осындай елі, ұлты үшін, шәкірттері үшін зор еңбек сіңірген ұстаздың шәкірті болғанымды мақтан тұтамын.

Кешегі студенті, бүгінгі ұрпақ тәрбиелеп отырған ана-әке, ұстаз.

Күләш апай! Мен сізді өмірлік жолымда үлгі етіп келемін.

Сіздей ұлы тұлғалы, шәкірттерінің жүрегіне жол таба білген, білім нұрын төге білген ұстаздарға шәкірттерінен мың тағзым.

Раушан Мешітбаевна
АХМЕТОВА,

№144 бөбекжай-бақшаның меңгерушісі.
Алматы қаласы.

Ұстазым жайлы үзік сыр

«Ақыры ойладым: осы ойыма келген нәрселерді қағазға жаза берейін, ақ қағаз бен қара сияны ермек қылайын, кімде-кім ішінен керекті сөз тапса, жазып алсын, я оқысын, «керегі жоқ» десе, өз сөзім өзімдікі дедім де, ақыры осыған байладым, енді мұнан басқа жұмысым жоқ», - деген Абай атамыздың сара жолымен жүріп, білгенін көпшілікпен бөлісіп «Ұлттық психология» атты оқу құралын жазып шыққан, ұлттың кемелденуі үшін бар өмірін арнаған ұстазым Оразбекова Күләш Айтмолдановна жайлы бір үзік сыр.

Бұл мақалам сонау ХХ ғасырдағы Кеңес үкіметінің заманы 1985 жылдан бастау алады.

1985 жыл. Күз айы. Қазақтың Абай атындағы Педагогика институтының ПМНО факультетінің бірінші курс студенттері күзгі «сельхозка»-дан келіп жатақханаға орналасу сәті.

Әдеміше келген, европаша киінген, бірақ киімінде қазақтың оюы басылған, қасына ерткен 4-5 жасар баласы бар апай бізді жинап алып, 4-5 қыздан бөлмелерге орналастырды.

«Мына қыздармен бірге тұрмаймын» - деп бүлік шығарған маған: «Колхоздың бастығы ұқсап айқайлама! Қызға жат қылық! Бүгін осы бөлмеде бол, көр, болмаса шешілмейтін ештеңе жоқ, ертең шешеміз», - деп басымнан сипаған кураторым, Оразбекова Күләш Айтмолдановна екен.

Ұстазым 5 жыл бойы бізге, басқа да студенттерге ұлттық тәрбиені, ұлттық психологияны өз сөзімен, ісімен, тірлігімен бойымызға сіңірді. Жатақханадан «Өмір мектебі» клубын ашып сабақтан тыс бос уақытымызда тамақты пісіру технологиясын, тоқыма түрлерін, мақраме тоқуды, киім кию, тігу үлгісімен

таныстырып, ақын-жазушы, сазгерлермен кездесулер ұйымдастырып, мұражай, кинотеатрларға барып, өзінді қалай мәдениетті ұстау керегін бойымызға сіңірді. Күләш Айтмолдақызы өз уақытын болашақ жастар үшін аямаған ұлы ұстаз. Кураторымыз кіші баласы Әнуарды ертіп алып, түнгі 00:00-ге дейін, біздің көзіміз ұйқыға кеткенше қасымызда жүретін. Аналық ақылын айтатын. Тұрмысқа шыққан қыздарымызға айтқан мына ақылы менің өмір бойғы ұстанымыма айналды. «Ер алдында аласа бол, Ар алдында биік бол!» Дәл осылай тәрбиеледі.

Жүрегі мейірімге толы Күләш апай білім беріп қана қоймай, бізді адамгершілікке, ізгілікке үйретті. Адам жанының емшісі де, қасіреті де — сөз екенін бізге айта жүріп сөйлеу этикетінен бастап, ұлтымыздың салт-дәстүр этикетін де сіңіре білді.

Ұстазымыз даналардың сөзі, яғни қазақ халқының ауыз әдебиетінің әрбір сөзінің өзі тәрбие көзі екенін жиі қайталайтын. Оны болашақ ұстаздардың ұмытпауы керек екенін жиі жадымызға салатын. «Ұлтшыл» - деген сөздерді естісек те, ұлты үшін жанын аямайтын, нағыз ұлтжанды ұстаздың шәкірті болғанымна қуанамын. Адамның белсенді бағыт бағдарын қалыптастыру үшін Күләш Оразбекованың еңбектерінің берер тағылымы мол. Ұстазымыздың сөзі мен ісі — бізге өмірлік үлгі, өнеге.

1986 жылы болған «Желтоқсан оқиғасы» да біздің басымыздан өтті. Елім деген жастар алғашқы күні алаңда болдық. Таңғы 6-да Күләш апайымыз жатақханаға келіп, алаңнан келген бізді түгендеп, ұсталып қалған қыздарды институтқа барысымен қамаудан шығарып алды.

Суретпен келген тексерудің барлығынан қорғап, институттан шығып қалмауымызға, тексеріске түсуімізге жол бермеді.

Білім мен тәрбиені ұштастыра жүргізген заманауи ұстазымыз Күләш Айтмолдановна бүгінде ХХ ғасырдың ең мықты ұстазы болып отыр. Ұстазымыз әлі күнге дейін бізбен бірге.

Шәкірттің биікке жетуі — ұстаз еңбегінің жемісі. Оқытып тәрбиелеген шәкірттері қазіргі таңда педагогика психология саласында Абай атындағы Қазақ ұлттық университетінің білікті мамандары. Атап айтсам, өзіміздің курстан Абай атындағы ҚазҰПУ-нің, Мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының менгерушісі, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор Ұлбосын Қозыбайқызы Қыякбаева, Мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының менгерушісі, PhD, профессор Алимбекова Анар Аймолдановна. Талдықорған қаласында Ыбырайымжанов Қалибек Тұрдыгазизович Диссертациялық кеңестің төрағасы: педагогика ғылымының докторы, профессор. Ахметова Раушан Мешитбаевна Алматы қаласы №144 бөбекжай-балабакшасы менгерушісі. Атырау Шайхиев Жетек аудандық білім бөлімінің әдіскері, Сидегалиева Айгул Зинуровна Атырау қаласы қалалық білім бөлімінің әдіскері. Сатова Ардақ Жамбыл ауданы аудандық білім басқармасы әдіскері. Сатпаева Нұрзат Какитаевна «Ыбырай Алтынсарин» атындағы төсбелгі иегері, мықты педагог, шебер-ұстаз. Омарова Гулжан Сембековна «Келешек мектебі» №97 гимназия директорының оқу ісі-

нің орынбасары. Бакибаева Мария Болтаевна, Басымбекова Нағима, т.б қыздар Алматы қаласы мектептерінде білікті маман, шебер ұстаздар болып ел болашағының шәкірттерін тәрбиелеуде. Елімізге бір курстың өзінен осынша білікті маман сыйлаған ұстаз, әр шәкіртінің жүрегіне үңіле білген жан қазіргі таңда 85 жасқа толып отыр. Әлі де қажырлы еңбегінің арқасында АГУ-де еңбек етіп, шәкірттер тәрбиелеуде. Ұстаз жолы — келешекке бастайтын даңғыл жол!

Мағжан Жұмабаев атамыз: «Алты алаштың игі жақсысы бас қосса, төрдегі орын — ұстаздікі», - деген еді. Аяулы ұстазымыздың да есімі біздің жүрегіміздің төрінде! Жасай беріңіз, ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗ!

Құттықтаушы шәкіртіңіз
Г.Н. ЖАНГОЗИНА,
№175 «Жаңа Ғасыр»
гимназиясының
бастауыш сынып мұғалімі.
Алматы қаласы.

Күләш апайды Тұмар патшайымы — Томириске ұқсатамын

Күләш Оразбекова апайды Қазақстан ғылымының, рухани байлығы, бітпес бір қайнар бұлағы деуге болады. Ғылыми еңбектерін, ғылыми атақтарын және марапаттарын айтатын болсақ, барлығына жеке тоқтауды қажет етеді. Ел басы Н.Ә. Назарбаевтың өз қолымен берген марапаты да, осы айтқанымның дәлелі болмай ма. Күләш апайдың ғылыми жетістіктері жайлы академик ғалымдар бағалап жазып көрсетер.

Мен мақаламда Күләш Оразбекова апайдың бірегейлік қасиеттері туралы айтқым келеді. Талай жылдары Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университетінің «жалпы психология және педагогика» кафедрасында қызметтес, әріптес бола жүріп, ол кісінің қайраттылығына тәнді болдым. Кафедралық жиналыстарда, кездесулерде, конференцияларда, күнделікті онымен қарым-қатынас-

та апайдың іскерлігін, парасаттылығын, үлкен жүректі адами қасиеттерін, алғырлығы мен өткірлігін және оның бүкіл болмыс қуатын, өз халқының игілігіне бағыттағанын жететанығандай боламын. Апайымызға тән сыртқы пішіні келісті келбетті, киім сәнділігі туралы, университетте дәріс тындайтын студенттер арасында: «Сол апайға ұқсағымыз келеді» - деген лебізді естігенде өзімде бір мақтаныш сезімі пайда болады.

Осы уақытта, педагог маман иесінің мәртебесін арттыруда, үлгі тұтатын тұлғаның бар екеніне тек қана мақтанамын. Күләш Оразбековаға тән келісті бір мінез оның ойы ашық, мәймөңкелемей айтатын, шалт қимылдайтын, айтқанын істететін, тұлкі бұлаңға салмайтын қасиеті. Өзінен жоғары лауазымды адамдардың алдында өзекті мәселені тайсалмай, ұжымдық, кафедралық мақсаттың

мүддесіне сай көтере білуі. Жас ғалымдар мен оқытушы қызметкерлердің жағдайына қарайлап, мәселені шешудің әділеттілігіне меңгерушілердің көңіл бөлуін талап етеді және оны шешуге септігін тигізеді.

Апайымыз шыншыл қайраткер, адамның намысын сөзімен қайрай алатын, өткір мінезді адам. Тұрмыста балта өтпеген кезде қайрайтын уақыт болады, сол сияқты адам өмірінде, қызметте болса да, жай болмыста көңіліне көлеңке түсетін кездер болады. Осындай жағдайларда Күләш апай өз қарым-қатынасымен, сол адамдарды жігерлендіре алады.

Оның сөздері батырдың қайрағындай, ақынның шумағындай айтылып, әсерлі болады:

«Назарыңды төмен түсірме.

Жасқана көрме,

Кішірме,

Көп шобыр саған жете алмас,

Өңінде тұрмақ

Түсінде.

Назарды төмен түсірме!»

- деп ойынды сергітеді.

Күләш Оразбекованың тағы бір ерекше қасиеті оның иман жандылығы. Ұжымда адамдарға имандылықты ұмытпауын ескертіп отырады.

Патша мен басшыны Алладан десе де, басшы образына кіре алмайтын, оның рөлін орындауға мүмкіндігі жоқ адамдар кейде оған тағайындатындығы белгілі.

Апаймен қызметтес кездерде сондай меңгерушілермен қарым-қатынас ерекшеліктерінің шешімдерін көрдік. Меңгерушінің қарамағындағы қызметкерлерге мұқият көңіл бөлуін айтып, оның қателігін көрсете алатындығы.

Әсіресе мынандай тілмен:

«Қыранға көзін салмаса,

Адасып жүр бұл басшы.

Жақсысын кейін ысырса,

Тірлігі онын далбаса.

Мән берме оған сен де аса»

- деп, әділетсіз жұмыстан шектелген адамдарды жұбата біліп, ол адамға қамқорлық танытады.

Әдетте адамдар пендешілікпен тұлғалардың бірегейлік қасиеттеріне қарбалас өмірде көңіл бөле білмейміз. Ал Күләш апайдың ерекше қайталанбас, басқа адамда кездесе бермейтін ерекшелігі, оның жарқетіп, алдыңнан шыққанда-ақ көрініп тұрады. Күләш Оразбекова қазақ этнопедагогикасы мен этнопсихология ғылымдарының жаңғырығы. Апайға жаратылыстан берілген қасиеті Ұстаздық. Бұндай үлкен сый, ұстанымы бар — Ұстаз болу, екіншісі біріне берілмейді. Күләш Оразбекованың ғылыми педагогикалық бүкіл өмірі, бірегей адами қасиеттері, адам тәрбиелеу, ұстаз дайындау сияқты таудай биік іс әрекетке үлкен үлес. Қазақ халқы қыздарын патшайым, ханым, ханшайым деп аялаған, аналарын ардақтап арулаған.

Еліміздің ғылым кеңістігінде Ару — Ана ханым, Ғалым — дана Күләш апайдың мерейтойы құтты болсын! Апайға, аналық шаттық, ғалымдық бақыт, Қазақ этнопедагогикасы мен этнопсихология ғылымдарының жарық жұлдызы болып, жарқырап, елінің игілігіне жана бергенін тілеймін!

**Айымбибі Тұрлықожақызы
ОРАЗАЛИЕВА,
Абай атындағы ҚазҰПУ
оқытушысы.
Алматы қаласы.**

Ұстаздық еткен жалықпас

Өмірден көргені мен көңілге түйгені мол, жасына ақыл парасаты сай, өмірдің әр кезенін әдемі қалпында аттаған абзал жандарды қай өңірден болса да кездестіруге болады. Жүзінен мейірім шуағы төгілген, төрдің сәні, өмірдің мәні болған ондай адамдармен жүздесіп, шүйіркелесудің өзі де бір ғанибет.

Ойламаған жерде кездесіп, тура отыз бес жыл бұрынғы балалық шағыммен, мектеп қабырғасындағы бал күндеріммен қайта табысқандай күйге бөленген сондай абзал жандардың бірі — тек өз отбасының ғана емес, талай жанның ардақтысы, шәкірттері мен әріптестері арасында жеке тұлғалық, адами әсем қасиеттерімен құрметке бөленіп жүрген Оразбекова Күләш Айтмолдақызының өмір жолы талайға үлгі өнеге боларлықтай.

Бір көргеннен көзіме жарқ етіп, оттай басылған Күләш апайдың жарқын жүзі талай дүниені еске салып, жан-дүниемді төңкеріп өткендей болды.

Иә, бәрі тура күні кешегіндей. Тұлымшағы желбіреп, 5-сынып есігін жаңа ашқан, жүгіріп жүрген жас жеткіншік кезіміз. Орыс тілі пәні сабағы болатын. Аяғының басқан дыбысы да естілмеген, биязы, жымып қана есік ашқан, ақ жарқын жүзді, балғын жас ұстаз сынып кабинетіне кіріп келгенде, балалықпен бір-бірімізді қуып мәз мәйрам болып жүрген баршамыз ол кісіні бірден аңғармай қалғанымыз әлі есімде. Сол күннен-ақ Күләш апай өзінің байсалды, жайлы мінезімен,

биязы, жұмсақ үнімен, ең бастысы, өз пәнін өте қызықты, ұғынықты әрі тартымды жеткізе білгендігімен жүрегіміздің төрінен орын алған еді. Баршамыз облыстың түпкір-түпкірінен келіп, орыс тілін мандытып біле бермейтін қазақтың кара домалақ балалары үшін ұстазымыз тосындау тілдің қыры мен сырын ашып, сиқырлы бір әлемге әдемі әңгімелер, өлең жолдары арқылы әр сабақты тартымды да қызықты ұйымдастырып, тарта білген еді. Күләш апайдың бір сабағы бір сабағына ұқсамайтын, бір сарындылық жоқ, тура өзі секілді ерекше бір әдемі әлем еді. Ұстазымызды үнемі асыға күтіп, неге күнде орыс тілі болмайды, деп ренжуші едік.

Қазір ойлап отырсам, жас ұрпаққа сапалы білім, саналы тәрбие беруді басты парызы санаған жас ұстаз біразымыздың ұстаз мамандығын таңдауымызға өзінің жеке тұлғалық тамаша бір қасиеттері мен адамгершілігі арқылы бағыт, бағдар беріп, өз үлесін қосқан екен. Өйткені, әсіресе қыз балалар, сол кісіге қарап, бой және ой түзеп, үлгі тұтып, ұлы Абай: «Болмасаң да ұқсап бақ, бір жақсыны көресіз», - дегендей, «Шірікін, үлкен болғанда Күләш апайдай ақылды болсақ, әдемі болсақ!» деп армандаушы едік.

Осылай, талай жас жастың жүрегіне жол тапқан, адамгершілік пен азаматтықты ту етіп ұстаған ұлағатты ұстаз бүгінгі күні ерен еңбектің арқасында еліміздің онтүстік астанасы Алматы қаласында жоғары оқу орнында қызмет етіп, күні бүгінге

дейін тәлімімен талай жасты қанаттандырып, өмірге ұшырып отыр. Бүгінгі күні педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ғибратты ғұмыр кешіп, жас ұрпақ тәрбиесіне айрықша еңбек сіңіріп жүрген Оразбекова Күләш Айтмолдақызының ұстаздық жолындағы өмірін қай жағынан алсақ та, үлгі етіп айтуға тұрарлық.

Оқушы кезімдегі фамилиям Мабекова, қазіргі отбасымдағы фамилиям Наубаева.

Қазақта «Атаңдай бол салмақты, анандай бол ардақты» деген сөздің

өмірдегі ұстаздық жолдың қадіріне Күләш апайдың өткізген сабағынан білгендеймін. Психология ғылымының қыр-сырын түсініп, апай сияқты қазақ психологиясының ардақтысы болғым келетіні де соған байланысты құпия сыр болар.

**Хапиза Тәңірбергенқызы
НАУБАЕВА,**

**І. Жансүгіров атындағы Жетісу
мемлекеттік университетінің
аға оқытушысы, педагогика
ғылымдарының кандидаты, доцент.
Талдықорған қаласы.**

Апай аштық жариялады дегенде

Сенбедік біздер, көңілім тіпті сенбеді,
Елестеп көзге сұп-суық адам өндері.
Ойлаймын үнсіз періште сипат сол жанға,
Абақты деген аты өшкір пәле тең бе еді?

Апайға қазір қарлығашша ұшып жетер ме ек,
Нендей күш, сезім осы іске шықты жетелеп.
Ұлт қамы болса, нәзік жан, сірә, қайыспай,
Ер жүгін қалай, нар жүгін қалай көтермек?

Су тиген борша жаншылып көңіл үгілді,
Күдік пен үрей биледі сол бір түнімді.
Жан сауға сұрап тұтқынға түскен жандай боп,
Ой деген шіркін, әр саққа тынбай жүгірді.

Ертесі сабақ. Келер ме екен, келмей ме?
Сонша ыстық бейне есіктен күле енбей ме,
Тілекті тәңір, тілекті тәңір бермей ме?
Япырым-ай, енді кешікті-ау, неге келмей ме?

Үрейлі сұрақ қамшылап сұмдық жанымды,
Белгісіз ағын қуалай соқты тамырды.

Үһ! Келді-ау, әне, лезде түнек сырылып,
Орнады жұмақ, пейіштің шамы жағылды!

Жанар Токтарбайқызы ӨМІРЖАНОВА,
Алматы. 1992 ж.

Об этом была статья последствие голодовки в газете «Жас алаш». №147
04 августа 1992 года. И в газете «Азия», статья «Из одного для события мож-
но извлечь тысячидневные уроки» №3 июль, 1992 год.

Оқытушы, аяулы Күләш апайға

Үлгі тұтар әр қаламгер жадындағы біреуді
Үлгі оған әрбір ісі, жүріп өткен сүрлеуі...
Ойы асыл сондай бір жан менде бар,
Халық қызы, аяулы ана, таза да, пәк жүрегі.
Асыл апа үлгі етем, еңбегінді әр істе,
Имандылық жатыр әрбір қимылменен жүрісте.
Балап жатса, сізді біреу гауһар менен алтынға,
Мен балар ем өзіңізді қоспасы жоқ жалтыраған күміске.
Ұлы іске толы әркез өмірің, басқан қадамың,
Тебіrentті мол еңбегің жас ақынның жүрегінен қаламың.
Көз жетпейді, сөз жетпейді шегіне сол жырлардың
Толғар болса, сіздей сырлы шежіренің адамың...
Жылы жүзді, күлім көзді, ақ маңдайлы асыл жан,
Өнеге етіп, үлгі тұтқан халық сөзін ғасырдан.
Сын көзбенен қарап шәкірт ісіне
Дем бересіз талаптыға қауызынан ашылған.
Арыстары елдің аға-буыны
Кетті бір кез қазағым деп жылаумен.
Енді қайта жаңарса тарих бүгіні мен бұрыны,
Сіз келесіз мезгілсіз шашылғанын құраумен.
Қиындықтан мойымаған қайсарлық
Жаратқандай нәзік жанды сері етіп,
Сізді көріп, таңырқанып, тамсандық,
Ризашылық зор ниетпен мақтанамыз қалт етіп.
Жапырақ жайған емендейін бүгін де,
Еңбегіңіз арта берсін күн санап.
Сол еменнің саясында түбінде.
Мақтан тұтып тұрайық біздер үлгі етіп.

Л. ОСПАНОВА,
I курс, ҚБ. II топ.

ЖАН ІЛІМІ (психология) Күләш апайға

Жан! Адаммен бірге жаралған,
Табылар ол, өмірдегі адамнан
Жан! Ол сенің құдіретің.
Табылар жақсы жаманнан.

Аудитория! Жиналған өңкей жас бала,
Білімнің шарабына мас бала.
Жолы болған, бұлардың келген ауылдан.
Қарсы алды жәйлап құшағын жая астана.

Жан ілімі!
Ондай сабақ боларын да кім білген.
Оқушының жүздерінен күн күлген.
Кірді Күләш апай, жайлап басып бөлмеге,
Бір қарады, шәкірттерге мейіріммен.

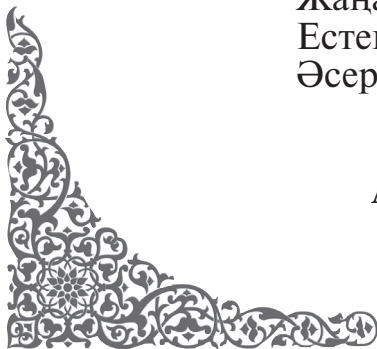
О, құдірет!
Жанның айтты сырларын,
Жанды жанмен беріле мен тыңдадым.
Білмеппін ғой адам деген пенде де,
Бір басында мындап келген сыр барын.

Көрсетпеді апай бізге олқыны,
Толып жатыр, жан ілімнің толқыны.
Небір сезім өзі келіп жатқандай,
Жап-жас жүрек, тыңдап соны толқыды.

Жан! Бойындағы тазалық,
Тазалықты жүрмейікші қаза ғып.
Жан! Жүректердің көп сыры,
Жанға керек, адалдық пен саналық.

Бітті сабақ оқушылар тарады,
Жаңа сабақ шырмап алған сананы.
Естен кетпей, шәкірт үнсіз барады,
Әсері ғой, жан ілімнің жаңағы.

Қайрат ЕРДЕНБЕКОВ,
Абай атындағы АлМУ, Психология, тарих факультеті
1-курс студенті.
Алматы қаласы.

ЖАН ІЛІМІ САБАҒЫ

Өмір жылжып арнасымен ағады,
Орындалар әр адамның арманы.
Естігенде алғаш рет таңқалдым,
Өтеді деп «Жан ілімі» сабағы.

«Жан ілімі» - бұл деген ғажайып,
Жоқ достарым бұл сабақтан қалмайық.
Сәті түсіп, ыңғайы кеп тұрғанда,
«Жан ілімі» жайлы біліп алайық.

Білуші едік ғылым түрін талай біз,
Бірақ мұны естімедік қалай біз,
Осы пәннен кейін бірден өзгеріп
Өзімізге басқа көзбен қараймыз.

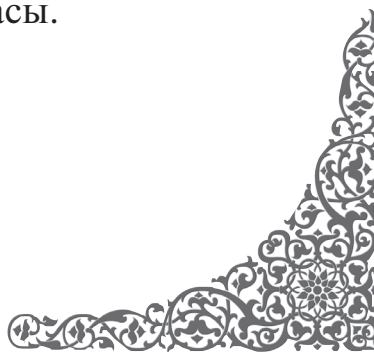
«Жан ілімі» басқа пәннен өзгереді,
Түсінуге оны, ақыл, ой керек.
Ұстазымыз сабақ айтқан кезінде,
«Психика» жайлы біраз сөз тереді.

Айырмасын адамның жануардан,
Зерттеуші ғалымдар анықтаған.
Санаң дамып - жетілген ойың жайлы,
Керек-ақ қой біздерге біліп алған.

Өте құнды мағынасы, мәнісі,
Осы пәннің бар ерекше маңызы.
Ішкі өмірін, жан дүниесін білуге,
Қызығады деп ойлаймын әр кісі.

Қабілетті адамның ой-санасы
Қасиеті әр түрлі көзқарасы...
Оқытады осылардың барлығын,
Ғылымдардың — «Жан ілімі» саласы.

Сұрамастан хал-жағдайын білуді,
Көңіл-күйін ажыратып, көруді.
Оқытады «Жан ілімі» сабағы,
Өзінді-өзін қалай ұстап жүруді.

Оқытпайды ол ғылымның түр-түрін,
Оқытады ол адамның жан сырын.
Өмірдегі басты мақсат емес пе,
Әр адамның түсінуі бір-бірін.

Өзгелерді түсіне алу үшін
Өзінді-өзің түсіне білу керек...
Жан дүниесін өзгенің тану үшін,
Білімнің керегі жоқ елден ерек.

Достым, өзің терең ойлап қарашы
Әртүрлі ғой әркімнің ой-санасы.
Өз жаныңды өзіне оқытады,
Ғылымдардың «Жан ілімі» саласы...

Осынау бір үш әріптен тұратын
Сөзде үлкен мағына бар ұғатын.
«Жан» дегенің бір ауыз сөз қарасаң,
Ал мазмұны терең жатыр бірақ тым.

Сұрамастан хал-жағдайын көруді,
Ажыратып, көңіл-күйін білуді,
Үйретеді «Жан ілімі» сабағы,
Сөйлесе де, киіне де білуді.

Осы пәннің бар ерекше маңызы,
Өте құнды мағынасы мәнісі.
Ішкі өмірдің жан дүниесін білуге,
Қызығады деп ойлаймын әр кісі.

Қайрат СӘЛІМГЕРЕЕВ,
Абай атындағы ҚазҰПУ
Филология факультетінің 1-курс студенті.
Алматы қаласы.

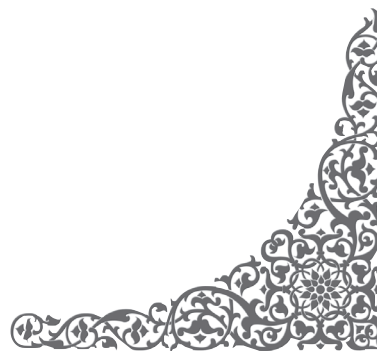

ЖАН ІЛІМІ

Жан ілімі, адамзатқа беретін үлесі мол,
Қасиет пен сезімнің жүйесі ол.
Жетелейтін адамдық, адалдыққа,
Білсеңіз дүниеде киелі ол
Жан ілімі, тұратын орны бөлек
Меңгерген бар адамзат оны сүйіп
Тәрбиесіз, тәлімсіз ұл-қыздарға,
Жақсылықпен тұратын себі тиіп.
Жан ілімі өткерген талай ғасыр,
Ей, ұрпақ, бұл ілімге еңбек асыр.
Жаныңды елжіретіп, ерітетін.
Үйреткен жан ілімі ұстаз асыл.
Пәктіктің айналғандай тамшысына,
Сөзбенен жете алмас алғысында
Ай мүсінді ұстазым, шапағатшы, Күләш апа
Айналған жақсылықтың жаршысына.
Қиялға қанат берген сөзіңізден,
Күләш апа айналайын өзіңізден.

Алмас АБДУЛЛИН,
Абай атындағы ҚазҰПУ
Филология факультеті
Әзірбайжан бөлімі студенті.
Алматы қаласы.

Индекс 74312

ПЕДАГОГ

журналы

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс»,

«Евразия Пресс», «Экспресс почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз: 050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

Басылым индексі

АБОНЕМЕНТ

Педагог

74312

	Комплекті саны	

2026 жылға, айлары

кайда					

кімге _____ (почта индексі) _____ (мекен-жайы)
(аты, жөні)

**Қиып
алыңыз да,
жазылыңыз!**

ПВ

орны	

Тасымалдау карточкасы

74312

Басылым индексі

Бағасы	Жазылу мекен-жайын өзгерту	...тенге	...тиын	комплекті саны
		...тенге	...тиын	

2026 жылға, айлары

кайда					

кайда _____
(почта индексі) _____ (мекен-жайы)
_____
(аты, жөні)

Күләш Айтмолдақызы шәкірттерімен

Алматы облысы
Қарасай ауданы
Райымбек ауылындағы
“Анаға құрмет”
музейінде Күләш
Айтмолдақызының
арнайы галереясы бар

Күләш Айтмолдақызының алғашқы ұстаздық жолы

Индекс 74312

050036, Алматы қаласы, Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел: 8 777 194 94 58, 8 777 303 37 67.
Элпошта: pedagog-ltd@mail.ru